

ע"ה הק"ה

(בענין סדר נטילת צפרנים, כתב בספר המוסר פרק ד' וזה לשונו, וכיצד יקצצם, יתחיל בקמיצה ומדלג האמה, ונוטל האצבע ומדלג הגודל, ונוטל הזרת ואחר כך האמה ואחר כך הגודל. כי אם נוטל אותם זו אחר זו, יהיה שכחן עד מאד, ואם יתחיל באמה הוא יקבור את בניו, ואם יתחיל בזרת יוציאו עליו שם רע ויתקיים עליו. והני מילי ביד שמאל, אבל ביד ימין יתחיל בגודל ומסיים בקמיצה, עכ"ל. הרי לך, שכתב כמו שכתב שבילי אמונה ואבודרהם).

י. **שבעה** דברים צריכין נטילה, וחד מנהון — הנוטל צפרניו, מרדכי מסכת ברכות (פרק ח' סימן קצ"ד). על כן יהיה אדם נוהר בנטילת צפרנים בכל ערב שבת, ובוה יקויים מצוה גוררת מצוה, כי כשגדלים הצפרנים יותר מזה השיעור, או מצוי טיט בין הצפרנים, ויש לחוש או בכל נטילת ידים לסעודה, שכל דבר החוצץ במבילה חוצץ בנטילה^ט.

יא. **ולענין** טבילה בכל ערב שבת, היא קדושה גדולה וטהרת הקודש כמו שיתבאר (לקמן אות פ"ח). וסוד המקוה וענין טבילה של ערב שבת נתבאר לעיל בארוכה (חלק א', שער האותיות) באות ק' — קדושה, עיין שם. וקודם הטבילה, טוב שירחץ את גופו בחמין, כדאיתא בפרק במה מדליקין (שבת כה ב), אמר רב יהודה אמר רב, כך היה מנהגו של רבי יהודה ב"ר אלעאי, ערב שבת מביאין לו עריבה מלאה מים חמין, ורוחץ פניו ידיו ורגליו. וכתב המרדכי (פרק ב' סימן רפ"ו) וזה לשונו, כתב ראב"ה, שמעינן מכאן, דמצוה לרחוץ בערב שבת פניו ידיו ורגליו בחמין, וחפיפת הראש נמי מצוה לרחוץ בערב שבת, כדאמרין בפרק שני (שם לא א), שנים שהמרו זה את זה ואמרו, כל מי שילך ויקניט את הלל יקח ארבע מאות זוז, ואותו יום ערב שבת היה, והיה הלל חופף את ראשו. ובפרק חלק (סנהדרין עה א) נמי גבי רוד דמטא לארץ פלשתים וכו'... עד ההיא יומא פניא מעלי דשבתא הוה, אבישי בן צרויה חיף רישיה. וכן בפרק אין צדין (ביצה כו ב), בההיא בוכרא דאייתי קמיא רבא, בהדי פניא דמעלי דיומא טבא, והוה רבא חיף רישיה, עד כאן. וכתב מהר"ש בהנה"ה בשלחן ערוך, שלא ירחץ לשבת אלא סמוך לערב"א שילבש עצמו מיד, וזהו כבוד השבת.

יב. ומקודם הטבילה, יקרא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. ולא יקרא הפרשה רק ביום הששי

אחר חצות, אף על פי שלענין דינא כתבו התוספות (ברכות ח ב ד"ה ישרים), והרא"ש (שם פרק א' סימן ח') דמיום ראשון ואילך חשוב משלים עם הצבור, מכל מקום למצוה מן המוכרח לא יקרא רק ביום ששי אחר חצות, * וכן כתב בכתבי הקודש דהאר"י ז"ל (פרי עין חיים דף צ' ע"ד), משום שאז נפרדת הקליפה מהקדושה ואחר כך בכוננת המבילה משפיעין הארה קדושת שבת. ודבר זה יתבאר לקמן (אות פ"ו) על פי הסוד.

* הגה"ה

כתבו תלמידי האלהי האר"י ז"ל (מכתבי אשכנז) שלא היה קורא התרגום עם הטעמים, רק המקרא היה קורא עם הטעמים. והיטב דינך, כי הו' מדריגות שהם ג' עליות זו על גז זו דהיינו אותיות ונקודות וטעמים, לא שייכים רק צתורה שזכמב.

יג. בפרק קמא דברכות (ח א), אמר רב הונא בריה דרב יהודה אמר רבי יונה אמר רבי אמי, לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עטרות ודיבון. וכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו. יש טועים, וקורים פסוק מקרא ותרגום עליו וחורזין וקורזין הפסוק מקרא, וכן עושין עד תשלום כל הסדרה. וסוברים דהכי ניחא לומר הפסוק, ולקרוא הפירוש עליו, דהיינו התרגום, ולאחר קריאת הפירוש, לחזור הפסוק (דברי חמודות על הרא"ש ברכות פרק א' סימן ח' אות מ"א). אבל זה אינו, דלישנא דגמרא משמע שנים מקרא בצירוף ואחר כך התרגום. וכן מוכח בזוהר (ח"ב דף ר"ו ע"ב), ודברי המקובלים, וכמו שיתבאר לקמן (אות פ"ו) בסודו. ואפילו לטעם הנגלה שכתבו קצת המפרשים, מוכח כן, לקרוא בתרגום בסוף. שכתבו (קרבן שבת פ"ה, ומטה משה סי' תס"ד) וזה לשונם, הטעם הוא, כי התורה ניתנה שלש פעמים. ראשון בהר סיני, פעם שנית באהל מועד, שלישית באר היטב, משום הכי אנו קורזין כל פסוק ב' פעמים והג' תרגום כנגד באר היטב^י.

יד. כתב הטור סימן דפ"ה, ואפילו עטרות ודיבון. פירש →

רש"י (בברכות שם ד"ה ואפילו) אף על פי שאין בו תרגום. ולפירוש זה, אפילו ראובן ושמעון וכיצא בזה, צריך לקרותו ג' פעמים. ויש מפרשים (רבינו יונה, וברא"ש שם) דנקט עטרות ודיבון לפי שיש ספרים שכתוב בהן תרגום ירושלמי. ונקט עטרות ודיבון אף על פי שאין צריך כל כך

יד רמ"ה

ט. חולין קו ב, וע"ש בתורה וכל. וכו"ה בשו"ע אור"ח סי' קס"א ס"א. (ועי' סי' חסידים סי' נ"ח).

י. הוא הגהות הרמ"א בס"י רס"ב ס"ב בשם הגהות מרדכי החדשים (ואול

ימין אצבע ביאזרה ל' אתה ח'קוץ יום רביעי והלאה צ'פרניך (כרבי הרמ"א), וסי' זה רומז כי נטילתם על זה הסדר, קשיא ואין לשאול טעם, כי אין בו חירוק. (והפמ"ג בס"י ר"ס משבחות זהב סק"ב פ"י,

תרגום. ולפי זה, ראובן ושמעון, אין צריך לקרותו ג' פעמים, מכל מקום נהגו להחמיד כרש"י. נראה בעיני, לקרות פסוקים (כמדבר ו, כד—כו) 'יברך ה' כו', יאר ה', ישא ה' כו' ג' פעמים ואחר כך התרגום, לאותן הנהגים להחמיד לקרוא ראובן ושמעון ג' פעמים. כי אלו פסוקים ופסוקי ראובן ושמעון כו' שוים הם. וכדמשמע ברכינו יונה שכתב (בברכות שם) וזה לשונו, ואפילו עמרות ודיבון. יש מפרשים דנקט זה הפסוק מפני שאין לו תרגום, וקאמר שאפילו הפסוקים שאין להם תרגום צריך לקרות אותם ג' פעמים. וזה אינו נראה, שהרי מצינו הרבה פסוקים אחרים שאין להם תרגום, כגון פסוקים של ברכת כהנים ואחרים הרבה ולמה לא הזכירם כו'. שמע מינה, לפי הנהגים להחמיד לקרוא ראובן ושמעון ג' פעמים, יקרא גם כן ברכת כהנים ג' פעמים. ואף על גב דאית ליה תרגום, כמו שנמצא בחומשים שלנו תרגום על אלה הפסוקים, אפשר שזה התרגום אינו מקובל מסיני. על כן יקרא המקרא ג' פעמים וגם התרגום, אולי הוא תרגום מקובל, ולא היה מגולה בימי רבינו יונה". אחר כתבי זה, מצאתי בסידור מהר"ר הירץ ז"ל שכתב (בתפלת שמונה עשרה, כד"ה קבלה או"א וכו'), ברכנו בברכה המשולשת. לדעתי משולשת בתורה היינו משום דלית ליה תרגום, וצריך לשלש המקרא. מה שאין כן בברכה אחרת, שנים מקרא ואחד תרגום. והכי נמי מסתברא, מדאמר הכתובה על ידי משה ולא על ידי המתרגם, עכ"ל.

פז. עוד כתב הטור שם, מצוה מן המוכרח שישלים אותה קודם שיאכל בשבת, ואם לא השלים אותה קודם האכילה, ישלים אותה אחר אכילה קודם המנחה. (ומשם) [אבל משם] ואילך, כיון שמתחילין אחרת, עבר זמנה של זאת. וזה לשון הבית יוסף, מצוה מן המוכרח שישלים אותה קודם שיאכל וכו', וכן כתבו שם התוספות (ברכות ח ב, ד"ה ישלים) והרא"ש (שם פרק א' סימן ח'), מדאמרינן במדרש (מכילתא נא"ד), שצוה רבי את בניו, אל תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו כל הפרשה. ומשמע מדבריהם, שלא צוה אלא שלא יאחרו מלקרותה עד אחר אכילה, אבל אם הקדימו וקראוה קודם השבת, בכלל מצוה מן המוכרח נמי הוא. וכן נראה מדברי הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות תפילה (הלכה כ"ה). ומדברי ההנהגות שם (אות ש') נראה קצת, דדוקא בשבת קודם אכילה הוא דהוי מצוה מן המוכרח ולא קודם לכן, עכ"ל. אבל כבר מוכח בספרי המקובלים (פרי עין חיים דף צ' ע"ד) לקרות שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת, וזהו הבחיר שבמצוה מהמוכרח שישלים בערב שבת שנים מקרא ואחד תרגום.

ובשעת קריאת התורה בצבור, אוניו יהיו לספר תורה לשמוע השליח צבור קורא מהתורה, והוא ישתוק רק ישמע ויתכוין, ומה שאמרו 'ישלים עם הצבור', לא שיקרא עם הצבור דהיינו עם השליח צבור, אלא רצה לומר, צריך להשלים לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום עם הצבור, כלומר, כל זמן שהסדרא הזו היא עם הצבור, דהיינו מיום א' ואילך עד מנחה של יום השבת הבא, שמתחיל סדרא אחרת. כי תמיד משבת מנחה לשבת מנחה, נוהגת סדרא, ואחר כך עבר זמנה של זו. וכל זה לענין דינא, אבל למצוה מהמוכרח, ימתין בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום עד ערב שבת אחר חצות, ואז ישלים שנים מקרא ואחד תרגום. ובדברי רבינו יונה (בברכות ח ב) מצאתי מבואר, וזה לשונו, לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור כו', כלומר שקודם שיקראו הצבור הפרשה בבית הכנסת, יקרא אותה בביתו, עכ"ל. ומה שכתוב 'עם הצבור', פירושו, קודם הצבור, כמו (ברכות ט ב) ותיקין היו קורין עם הנץ החמה. וכתב שם רבינו יונה וזה לשונו, כלומר, קודם הנץ החמה, וכדאמרינן (שבת לד א) ערב שבת 'עם' חשיכה, ואין רצונו לומר חשיכה ממש, אלא קודם חשיכה, עכ"ל.

פז. עוד יש חילופי מנהגים. יש שקורין כל מקרא ומקרא שנים מקרא ואחד תרגום. ויש שמשלימין כל הסדרא שני פעמים מקרא ופעם השלישית תרגום. אמנם קבלתי דרך המוכרח, לעשות כפשוטה דלשנא דגמרא (ברכות ח א, ה"ל), לקרוא כל פרשה ופרשה שנים מקרא ואחד תרגום. ופרשה נקראת הן פרשה פתוחה או סתומה. לא ששם הסדרא כולה נקראת פרשה, רק על דרך שכתב רש"י בויקרא (א, א) ליתן ריוח בין פרשה לפרשה. וזהו פרשה פתוחה או סתומה. וכן לשון הגמרא דברכות דף ט' (ב), (ק"ן) [ק"ג] פרשיות בספר תהלים כו'. ובוה מדוקדק הלשון שאמרו (ברכות ח א) לעולם ישלים אדם פרשיותיו כו'. דקשה למה כינה (הפרשה) ['פרשיותיו'], הוה ליה למומר, לעולם ישלים אדם 'הפרשיות' כו'. אלא אין פירוש לשון פרשה על הסדרא, רק הפרשיות פתוחות או סתומות. ויען כי אין ההתחלה בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום בכלום בשוה, כי לענין דינא מותר להתחיל בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום מיום ראשון ואילך, זה מתחיל היום, וזה מתחיל למחר, וזה אחר כך, עד שלזה יש מועט פרשיות לקרות ולזה יותר. ולזה אמר, שישלים כל אחד פרשיותיו עם הצבור, וקל להבין. וקבלתי¹⁰ אפילו כשהפרשה מסיימת באמצע הפסוק כמו

מקרא רק לפסוק שאין בו תרגום כלל כמו ראובן ושמעון וכדומה, אבל

התורה כולה נהגו להחמיד כרש"י. נראה בעיני, לקרות פסוקים

רפה (א) אפילו. עיין ט"ז. ליש מפרשים דוקא עטרות ודיבון שיש תרגום ירושלמי צריך לחזור אחר התרגום הוא ולקרא שנים מקרא ואחד תרגום, הא ראובן ושמעון שאין בהם תרגום די ב' פעמים. ולרש"י ראובן ושמעון צריך גם כן ג' פעמים. ונהגו כרש"י, וכן כתב המ"א אות ב'. ומה שכתב אפשר שקראו אותם העכו"ם, באליה רבה אות ד' בשם הבחיי [במדבר לב, ג] כן, שהם שמות עכו"ם. "ואלה שמות" [שמות א, א]. ראשי תיבות וחיב אדם להשלים הפרשה "שנים" מקרא ואחד תרגום. ובמעדני יום טוב דברי המדות, ברכות פ"א אות מא [דקדק מל"ת "שנים" לשון זכר, ולא אמר שתיים מקרא (דפרשה לשון נקבה), שיקרא כל פסוק ג' פעמים, ב' מקרא ואחד תרגום, אליה דבה [ס"ק] א'. ועיין מ"א [ס"ק] א'. ובשיירי כנסת הגדולה בהגהות הטור [אות ד'] כתב כן בשם רבינו בחיי [שם] אף על פי ששמות עכו"ם הם, יע"ש. בכנסת הגדולה בהגהות הטור בשם סדר היום [סדר שנים מקרא ואחד תרגום]. לא יקרא תרגום ואחר כך מקרא, וגם שלא כסדר, אלא יקרא מקרא תחלה ואחר כך תרגום. ועיין מ"ש א"ה במ"א עוד מזה: **(ב) תרגום.** עיין ט"ז. מה שכתב פעם אחד בספר תורה ופעם שני עם החזן, שיאמר שנית בלחש מלה במלה עם החזן הקורא, ועיין מ"א אות ח'. ומה שכתב דברים שבכתב, לאו למימרא דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה, דאם אומר בחומש מדויק שרי, אלא דראוי לומר בספר תורה כדנינה ממש. ועיין מ"א אות א'. **הפעם** שחייבו חז"ל שנים מקרא ואחד תרגום, כנגד סיני ואהל מועד, ומשנה תורה היה באר היטב [רברים כז, ח] וזה תרגום, מטה משה (תמ"ד) [סימן תסדן], אליה רבה [ס"ק] ב'. ועיין שיירי כנסת הגדולה [הגה"ט אות א]. **בטור** [עמוד קפב], ויש להחמיר כפירוש רש"י [ברכות ח, ב ד"ה ואפילו]. לכאורה לפירוש התוספות [שם ד"ה ואפילו] יש חומרא גם כן, שצריך לחזור אחר תרגום ירושלמי בעטרות ודיבון, ועיין ב"ח [עמוד קפב ד"ה ומ"ש]. ובשו"ע השמיט זה, רק ג' פעמים עברי. והוא הדין ראובן ושמעון, ואין צריך לכתוב דמובן הוא. סומא או אלם אם מחויב לשמוע מאחרים מצות התלויות בדבור, עיין שו"ת הרדב"ז מה שכתב [ח"ג] סימן [תתסז]. ומיהו מגילה יש לומר חייב לשמוע, פרסומי ניסא, ונפקא מינה "להדר" אחר עשרה מחויבים, וברכה לשמוע או מקרא מגילה. ועיין הלכות מגילה [סימן תרפ"ט סעיף ב' *]:

שנים מקרא ואחד תרגום גליל הושענא רבה, כאמור: **ח יבוצ**. עיין מ"א. השלום, ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום לפני עמנו. ועיין סימן תר"ץ נמ"א [אשל אברהם אות ו]: **ב מצדדי תינוקות.** עיין מ"א. לא הבינו, דאם כרחק נתכוין על קריאת שנים מקרא ואחד תרגום, וכשיאמר האומר אעב"ר כו' על כרחק מה שאמר ואתניה ר"ל לחזור ולאמרה פעם שני, דהא כן הדין שנים מקרא, וכן ר"ל רבי יהושע בן לוי. ומדאמר אעב"ר פרשתא דא, משמע שצריך לקרות פרשה שלמה, ולא כל פסוק ב' פעמים. ואף על גב דבלאו הכי היה יכול להביא ראיה משרוש הדין, דאמרינן בברכות דף ח' [סוף ע"א] לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור, הרי דנקט גם כן פרשה. אלא דמשם אין ראיה, (רר"ל) [דרי"ל] פרשיותיו ר"ל הסדרות, שיקרא כל שבוע הסדרא שבאותו שבוע, אבל במגילה דאמר אעבור פרשתא דא, על כרחק אין ר"ל הסדרא כולה, וזהו מילתא דפשיטא ל"מ דכהא גונא, אין יוצאים ידי שנים מקרא ואחד תרגום, ולא בא כי אם להביא ראיה דלא כלי"ת שיקרא כל פסוק ב' פעמים, ומביא ראיה מדאמר אעבור פרשתא כו', מה שאין כן בברכות כנתבאר לעיל ר"ל כל הסדרא, ולא דיבר שם בברכות מהסדר איך יתנהג אם לקרות כל פסוק ב' פעמים או לקרות הפרשה ב' פעמים, ולא בא כי אם לאשמועין שישלים כל הסדרות עם הציבור: שהיו נוהגין בן זמנן שהיו מתרגמין. והיינו שהיו מתרגמין בצבור, דהקורא לא היה קורא כי אם פסוק אחד, והמתורגמן היה מתרגם אותו פסוק, וחזר הקורא וקרא פסוק אחד והמתורגמן תרגמו, וכן עשו עד סוף הקריאה. והטעם, דיותר מפסוק אחד קשה על השומעים להבין על ידי התרגום שתרגמו את פירוש הפסוק, וטעם זה שייך גם כן לכל אחד בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום: והפסוק האחרון כו'. ר"ל, תחלה יקרא שני פעמים מקרא אחת פסוק האחרון, ואחר זה הפעם אחת תרגום, ושוב יקרא שלישיית פעם אחת פסוק אחרון מקרא, כרי אחת במקרא. ועל כל פנים צריך להסמיק תחלה ב' פעמים מקרא ולא לפסיק ביניהם בתרגום, וכן נהגו גם כן בשעה שהיה מתרגמים בצבור, וכן מבואר בטור בסימן רפ"ד [עמוד קטט] במקום שמתרגמין ההפטרה שנוהגין כן, ע"ש. ודע, שכתב של"ה לפי

מחצית השק"ל

אפילו עטרות ודיבון, פירש רש"י [שם ע"ב ד"ה ואפילו] דהרבותא הוא אף על גב דאין עליו תרגום צריך לומר המקרא ג' פעמים. והתוספות [ד"ה ואפילו] הקשו עליו דאם כן למה נקט עטרות ודיבון, הוי ליה למימר ראובן ושמעון דאין בו תרגום, ולכן פירשו דנקט עטרות ודיבון שאין בהם תרגום אונקלוס, אבל יש בהם תרגום ירושלמי, וקא משמע לן דאפילו הכי צריך לומר פעם ג' תרגום ירושלמי, כיון שאין בהם תרגום אונקלוס. והטור והרא"ש [שם פ"א סימן ח] כתבו דנקט עטרות ודיבון לרבותא, דסלקא דעתא כיון דהם שמות עיריות, אף על גב דאית בה תרגום ירושלמי מכל מקום אין צריך לתרגמן, קא משמע לן דאף על פי שהן שמות עיריות צריך לתרגמן, כיון דאית בהו תרגום. וכתבו, לפי זה ראובן ושמעון דליכא בה תרגום כלל, אין צריך לקרות מקרא ג' פעמים. מכל מקום סיים הרא"ש להתמיר כרש"י, וגם ראובן ושמעון צריך לומר ג' פעמים מקרא. כתב של"ה [מסכת שבה, פדק נג מצוה ד"ה יש], מדכתבו תלמידי רבינו יונה [שם ד, ב ד"ה ואפילו] על פירוש רש"י ה"ל, וזה אינו נראה, שהרי מצינו פסוקים אחרים הרבה שאין להם תרגום, כגון פסוקים של ברכת כהנים, ואחרים הרבה, ולמה לא הזכירים כו', עכ"ל תלמידי רבינו יונה. וכתב של"ה על זה, והאף על גב דנמצא בחומשים שלנו תרגום על אלה הפסוקים, אפשר שזה התרגום אינו מקובל מסיני, על כן יקרא המקרא ג' פעמים בברכת כהנים. וגם אולי התרגום מקובל מסיני על ברכת כהנים ולא היה מגולה כימי תלמידי רבינו יונה, לכן יקרא גם התרגום של ברכת כהנים, עכ"ל. ואם כן הוא הדין בעטרות ודיבון לדעת של"ה יש לקרות המקרא ג' פעמים כפירוש רש"י, וגם לקרות התרגום שנתלה, דשמא התרגום של עטרות ודיבון גם הוא מקובל מסיני אלא שלא נהגה בימי רש"י, כמו שכתב לענין ברכת כהנים. [פ"ק] בפירוש רש"י. שהוא עיקר בו. ר"ל, שפירוש רש"י יותר עיקר מיתר הפירושים, לפי שפירוש רש"י בנוי על יסוד התלמוד, מה שאין כן פירושים אחרים. ובחר

ג] היש נוטלין הניא כן
 גשם האר"י, ולא גשם סדר
 היום:
 ד] בדפוס של ציבורי
 מילים ויגיליה של"ה, הוצא
 כאן "פירוש אפילו פסוק
 עטרות ודיבון שהתרגום כמו
 המקרא", ומקורו ברש"י
 נרכות מ, ד"ה ואפילו.
 ופושטת ממנהדרת אמ"ד
 מכ"א (באר הגולה) ולין:
 ה] תוקן ממנהדרת אמ"ד
 מכ"א:
 ו] עיין שו"ע הרב
 נקוטרתם אחרון:
 ז] בב"י לא הוצא מדעת
 הכותב, ואדרכה סייס
 [עמוד קפג סוף ד"ה מנחה]
 מדעת המגיד משרים, ועיין
 ציבור הלכה ד"ה קודם
 שאלכ:
 ח] כן גם במדע הנקרא
 "מופת אליהו", הודפס בסוף
 ספר ראשית כמנה, ריש שער
 ו (ובאלו מדרישים שם עמוד
 163 אות ט). אך הבי"ע [עמוד
 קפג ד"ה מנחה] הביא כן
 גשם ממילתא, וכ"כ שבלי
 הלקט [סוף סימן עה] ומיאל
 [סימן טז] גשם המילתא,
 ולפינו במילתא ליחא. אך
 המוספות והרא"ש כתבו כן
 גשם מדעת סתם:
 ט] גופה מכח"י:
 י] היינו שקרא לפניו
 התרגום, כפי שכתב בשער
 ה"ה [ענין ל"ו ר' ד"ה
 מנהגי מורין] "והוא היה
 קורא המקרא מתוך הספר
 תורה, והיה לו תלמיד אחד
 שהיה קורא לו התרגום מתוך
 ספר תרגום והוא היה אומר
 אחריו, וכן הוא בשער
 המנחות פרשת ואמתן [ד"ה
 ומנהג מורי ז"ל עמוד פג],
 ובענין זה כפרי עץ חיים, שער
 ההגהג הלימוד [ד"ה
 מנהגים של מורין] שכתב
 "והיה שם תלמיד אחד שהיה
 קורא התרגום של אותו
 הפסוק פעם אחד ומורי
 זלה"ה היה שומע", וכ"כ
 נגיד ומנחה [שם] ונלמס מן
 השמים עמוד כ [קריאת
 המורה ד"ה הרב]:
 יא] עיין שער הדין פ"ק
 יא:
 יב] כך מוזק מדברי
 המוספות והרא"ש שביאל
 ה"ה שם, עיין שער הדין
 פ"ק יב. וע"ע מהר"י אלוהי
 על הטור ד"ה וכל השנוע:

יוסף אומץ

תקטג*

7 ← ובשעת הרחק כנון שהוא בררך ואין אצלו תרגום יקרא המקרא ב' פעמים וכשיגיע לשוב יקרא התרגום פעם אחת ואף על פי שאחר עבור השבוע עבר זמנה של הפרשה סוף סוף כל האפשר לחקן יחקן ואנוס, רחמנא פטריה. ובעל נפש אין לו לצאת מפתח ביתו בלי ספר עמו ממקרא ותרגום כדי להשלים פרשיותיו עם הצבור ושכרו גדול ומאריכין לו ימיו ושנותיו.

תקסד

ויצוה לבני ביתו להדליק בזמנו והוא כשהשמש מתחיל לשקוע ואין ראוי לאחר או להקדים.

תקסה

סמוך למנחה ירחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין, ואם אפשר לו לרחוץ כל גופו במ' סאה בלי נזק כמה יפה ונעים. ומצינו בחסידים הראשונים שהיו טובלין עם נשותיהן כדי ליחר את לבם למקום אחר. מה מאד צריך והירות גדולה וזירוז ביתר שאת בהקדמת עיולא יומא רשבתא ויומא טבא בימות הנשמים שהימים קצרים וביומא רשוקא כי בין השמשות ספק דאורייתא ובשבת הוא ספק איסור סקילה וביום טוב שיש בו איסור לאו גם הוא חמור מאד, ותוספת שבת י"ט גם היא דאורייתא, והתוספת זמנה קורם בין השמשות נמצא שבעוד יום גדול ואינו מתחיל להחשיך כלל מחוייב אדם לקדש שבת ויום טוב דהיינו בעוד החמה בראש כל האילנות.** ואם האדם שרוי בקהל שמאחרין לקבל שבת ויום טוב ואינו יכול למחות לכל הפחות יוהר בעצמו להקדים בכל היותר אפשר שיטמינו וידליקו בני ביתו בזמן הראוי כנ"ל קודם שילכו לבית הכנסת וכל שכן שהוא עצמו אל ידליק נר שבת בבית הכנסת כנהוג אם אין בריו לו בודאי שעדיין יום גמור הוא. ואם יוכל להתוהיר גם שכניו על כך הן שכני ביתו הן שכני בית הכנסת אל ימנע מפני הבושה. ולא דוקא המדליקין בעצמן כי גם העוסקים בצרכי שבת ובהטמנה ובהבערת האש בבית החורף שמאחרין מלאכתן אחר התדלקה ואז אין איש בבית כי גם האשה היא בבית הכנסת צריך זירוז ביתר שאת ואימה לא יחירה רק בלשון רכה שלא יחללו שבת במלאכות ההן. וידוע לכל מה עונש מאד לחלל השבת.

תקסו

וצריך שיהיה ביתו מחוקן כראוי ויציע בו מצעות נאות וכלי יקר שיש לו ונרות דולקות כפי ערכו כמי שמומין בית וכלים לקראת אורח שר וחשוב.

* בחאריגינאל חסד סימן תקס"ב.
** בהגהות של ר' משה מיינץ: ע' שו"ת שב יעקב סי"ט ס"ו.

אמנם כבר הבאנו לעיל בסעי' ו' שיש מי שכתב שמי שאינו מבין את התרגום לא סגי במה שיקרא את התרגום אונקלוס לבד, וחייב ללמוד את הפרשה גם עם פרש"י, או שאם אינו מבין את פרש"י ילמד את הפרשה עם ספר צאינה וראינה וכיו"ב ספרים אחרים שמביאים את מדרשי חז"ל על הפרשה בלשון לעז לב.

7 טו. מי שהולך בדרך ואין בידו תרגום אלא רק חומש, יקרא שני פעמים מקרא ואח"כ כאשר יזמן לו תרגום יקרא את התרגום לב. אמנם אם הוא מסופק או שיודע שלא יזמן לידו תרגום בכל ימי שהותו בדרך יקרא ג' פעמים מקרא לב. ובעל נפש ידאג

טעמי הקריאה

7 לד. כ"כ הפמ"ג בסי' רפ"ה אשל אברהם ס"ק → ד'. והנה עצם דינו של הפמ"ג שכי שהיכא שאין בידו תרגום יקרא את המקרא ג' פעמים וכי לדמות זאת למה שיש מן הראשונים הסוברים שבפסוק שאין בו תרגום יקרא את המקרא ג' פעמים לכאורה צ"ע, דיש מקום לחלק בין פסוק שאין בו תרגום שבוה יש לחייב שיקרא את המקרא ג' פעמים, ובין פסוק שיש בו תרגום אלא שהוא עצמו אין לו תרגום לפניו דבוה אפשר שקריאת התרגום הינה לעיכובא.

→ ולכאורה יש מקום לומר שדבר זה תלוי בב' הטעמים שכתבנו לעיל בטעמי הקריאה אות כ"ג לבאר את שיטת הראשונים הסוברים שבפסוקים שאין בהם תרגום יקרא את המקרא ג' פעמים, שאם נאמר שהטעם הוא משום שבאותם פסוקים שאין עליהם תרגום והיינו שהם מובנים לרוב פשטותם א"כ הפעם השלישית שקורא הוא פירוש אותו הפסוק וקורא את המקרא בפעם השלישית בתורת תרגום ממילא דוקא באותם פסוקים שאין בהם תרגום יש לחייב ולקרוא את המקרא ג' פעמים, משא"כ באותם

פרשיותיו על פי נמוקי ר"ש ולא יתבונן. ואפילו יש לו תרגום מה יועיל לו אם ירצו לבאר פתרונם של מקראות נמצא שלא יוציא עצמו ידי חובתו לכן מלאני לבי לחבר את הספר הזה להיות אחד למען יאיר עיני ולבי בדברי ר"ש... עכ"ל. ומבואר בדבריו שכל שקורא את התרגום בלא להבינו וכן כאשר אין בידו תרגום ובא לצאת ידי חובה על ידי לימוד פרש"י אם אינו מבין מה שלומד לא יצא ידי חובתו.

ובשו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' רס"א כ' שבעל תשובה וכיו"ב שאינו מבין כלל לשון ארמית ולא לשון הקדש יקרא בפעם השלישית תרגום לאנגלית או לשאר שפה שהוא מבין אותה, ובתנאי שהוא נכתב על ידי מי שהוא בר סמכא שתירגם נכון את המקרא, עיי"ש.

לב. וכמו שנתבאר בסעי' י"ג, וע"ע בהערה הקודמת.

לג. כ"כ המג"א בסי' רפ"ה ס"ק ד' בשם ספר סדר היום, וכ"פ המ"ב שם בס"ק ו'.

שלא לצאת מפתח ביתו בלי ספר מקרא ותרגום כדי שיוכל להשלים את פרשיותיו עם הציבור ושכרו גדול ומאריכין לו ימיו ושנותיו לה. ונראה שגם אם לא יזדמן לידו תרגום במשך כל יום השבת אזי נכון שיקרא את המקרא ג' פעמים, ושוב כאשר יזדמן לו תרגום לאחר השבת ישלים ויקרא את התרגום לה.

טעמי הקריאה

להשלים את קריאת שנים מקרא ואחד תרגום עד יום רביעי בשבת או אפילו עד שמיני עצרת, ואנו חוששים לשיטות אלו היכא שלא סיים את קריאת שנים מקרא ואחד תרגום כמבואר בשו"ע בס' רפ"ה וכמו שהתבאר לעיל בפרק ג', וא"כ קשה מפני מה לא נאמר שאף אם לא יזדמן לו תרגום באותו היום שיקרא את התרגום שלש פעמים בכדי לסיים את קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום לכתחילה בזמנה.

וע"ע בס' יוסף אומץ בס' תקס"ג שכ': "ובשעת הדחק כגון שהוא בדרך ואין אצלו תרגום יקרא המקרא ב' פעמים וכשיגיע לישב יקרא התרגום פעם אחת, ואע"פ שאחר עבור השבוע עבר זמנה של הפרשה סוף סוף כל האפשר לתקן יתקן ואנוס רחמנא פטריה" עכ"ל. ויל"ע מפני מה לא נאמר שיקרא הג' פעמים מקרא וכמ"ש גם הפמ"ג. ואולי לא ס"ל לחוש לשיטות אלו הסוברות שכל פסוק שאין עליו תרגום קורא את המקרא ג' פעמים, וס"ל שלעולם התקנה היתה ב' פעמים מקרא ובפעם השלישית תרגום ואין יכול לקרוא מקרא תחת לקרוא תרגום.

שו"ר בס' עקרי דינים או"ח סי' י"ב אות כ"ז שהביא את דברי הסדר היום שכ' שמי שהולך בדרך ואין בידו תרגום שיקרא ב'

פסוקים שיש עליהם תרגום אלא שהוא עצמו אין לו תרגום לפניו אין מקום לומר שיקרא את המקרא ג' פעמים. משא"כ אם נאמר שאותם ראשונים ס"ל שהתקנה היתה לקרוא ג' פעמים מקרא, אלא שאמרו שלצאת יד"ח אחד מן הפעמים הללו ראוי שיקרא פעם אחת מתוך אותם ג' פעמים בלשון תרגום בכדי שיביין את מה שקורא לאשורו ולכך באותם פסוקים שאין עליהם תרגום צריך לקרוא את המקרא ג' פעמים כיון שעיקר התקנה היתה שיקרא ג' פעמים, ממילא יש מקום לומר שאף היכא שאין בידו תרגום שפיר צריך לקרוא את המקרא ג' פעמים, וזו היא סברת הפמ"ג.

לה. יוסף אומץ סי' תקס"ג, וכ"כ בס' סדר היום.

לו. הנה מלשונו של הפמ"ג שכ' שאם הוא מסופק או יודע שלא יהיה לו תרגום כל ימי היותו בדרך ניתן לדייק דאף שבאותו יום ודאי לא יזדמן לו תרגום, מ"מ אם יזדמן לו מאוחר יותר ג"כ יקרא ב' פעמים מקרא ואח"כ ישלים את התרגום בעת שיזדמן לפניו לפניו תרגום.

אמנם דבר זה צ"ע שהרי עיקר זמן קריאת שנים מקרא ואחד תרגום הינו ביום השבת עצמו, אלא שיש סוברים שיכולים

זאינו מבין את התרגום לא למוד את הפרשה גם עם זה עם ספר צאינה וראינה ופרשה בלשון לעז לב.

שני פעמים מקרא ואח"כ וא מסופק או שיודע שלא מקרא לה. ובעל נפש ידאג

בס' רפ"ה אשל אברהם ס"ק צ"ג דינו של הפמ"ג שכ' דו תרגום יקרא את המקרא לדמות זאת למה שיש מן יום שבפסוק שאין בו תרגום א ג' פעמים לכאורה צ"ע, ו בין פסוק שאין בו תרגום ב שיקרא את המקרא ג' ק שיש בו תרגום אלא שהוא תרגום לפניו דבזה אפשר תרגום הינה לעיכובא.

לומר שדבר זה תלוי בב' שכתבנו לעיל בטעמי לבאר את שיטת הראשונים ים שאין בהם תרגום יקרא נמים, שאם נאמר שהטעם תם פסוקים שאין עליהם מ מובנים לרוב פשטותם שית שקורא הוא פירוש דא את המקרא בפעם ורגום ממילא דוקא באותם תרגום יש לחייב ולקרוא פעמים, משא"כ באותם

כלהם ואין עמידה אלא שתיקה, ומה לי אי תורתו אומנותו או לא, אבל כיון דס"ל להרמב"ם דהאיסור לדבר הוא משום ציטול קול קריאת התורה וצוה הרי איכא חילוקא בין אי מדבר בקול רם או בנחת, וכמבואר מדברי התוס' בצרכות דרק בנחת מותר לדבר, ולכאורה תקשי מפני מה יהיה מותר לו לדבר בנחת והלא הוא ענמו חייב לשמוע קריאת התורה, אלא כיון שתורתו אומנותו הרי הוא פטור משמיעת קריאת התורה ולכן מותר לו לעסוק בתורה, וממילא לפי"ז שפיר הצי"ח הרמב"ם קרא דרבי זירא וזני כל העם אל ספר התורה, משום דמקרא זה ילפינן דהאיסור לדבר בשעת קריאת התורה הוא משום ציטול קול קריאת התורה, וממילא לפי"ז הא דהצי"ח התוס' בצרכות שיעת רב אלפס דרב ששת שאני דתורתו אומנתו, אין הפשט דרב אלפס חולק על דברי התוס' דחילקו בין מדבר בקול רם או בנחת, אלא רב אלפס בא לתת טעם למה מותר לו לדבר בנחת והלא אף הוא ענמו חייב בקריאת התורה, אלא כיון שתורתו אומנתו הרי הוא פטור משמיעת קריאת התורה.

סימן מא

שנים מקרא ואחד תרגום

7 ברבות ה. אמר רב הונא בר יהודה אמר רב אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הלצור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עמרות ודיבון שכל המשלים פרשיותיו עם הלצור. מאריכין לו ימיו ושנותיו רב ציבי בר אבוי סבר לאשלומינהו לפרשייתא דכולא שתא במעלי יומא דכפורי תנא ליה חייה בר רב מדפתי כתיב ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב וכי בתשעה מתענין והלא צעורה מתענין אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי סבר לאקדומינהו אמר ליה הוה סבא תנינא ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר כדאמר לכו רבי יהושע בן לוי לבניה אשלימו פרשיותיכו עם הלצור שנים מקרא ואחד תרגום ע"כ.

ובתבו התוס' צדי"ח ואפילו, דפסוק שאין צו תרגום כלל בגון ראובן ושמעון קורא שלש פעמים מקרא וכן פירשו התוס' בדעת רש"י, ומבואר דס"ל להתוס' דחלות דין קריאה נאמר על שנים מקרא ואחד תרגום בעלמם, והיינו דעיקר דין השלמת הפרשיות הוא באמת בשלש פעמים קריאה, ובשנים מקרא ואחד תרגום איכא שלש פעמים קריאה, וכיון שהשלמת הפרשיות הוא בשלש פעמים קריאה לכן שפיר ס"ל להתוס' דפסוק שאין צו תרגום כלל קורא שלש פעמים מקרא, אבל אין קן דעת הרא"ש צפ"ק דצרכות ס"ח דס"ל דפסוק שאין צו תרגום כלל אין צריך לקרות שלש פעמים מקרא אלא קורא שנים מקרא וסגוי, ומבואר דס"ל להרא"ש דחלות דין קריאה נאמר רק על שנים מקרא, והיינו דעיקר דין השלמת הפרשיות הוא רק בשני פעמים קריאה, אבל אחד תרגום לא הוא משום דין קריאה, ולכן שפיר ס"ל להרא"ש דפסוק שאין צו תרגום כלל קורא שני פעמים מקרא וסגוי, וכזה שם הרא"ש דרק דנהגו להחמיר כפירש"י דיש לקרות שלש פעמים מקרא, אבל אין

ריש שבקדושה כמו"כ אסור לדבר בשעת קריאת התורה, צוה בר רב הונא ס"ל דהאיסור לדבר בשעת קריאת התורה איסור בפני עצמו דבאמנע קריאת התורה אסורה לדבר, וליף מהא שנאמר וכפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה, אבל ר' זירא דס"ל דהאיסור לדבר בשעת קריאת התורה הוא משום ציטול קול קריאת התורה, לכן יליף מהא אמר ואזני כל העם אל ספר התורה. והחילוק בזה הוא בין הא דחיתא בצרכות שם רב ששת מהדר אפיה וגרים וזר און צדיקן ואינהו צדיקהו ע"כ, והקשו התוס' בצרכות מהא דחיתא הכא בסוטה מאי דכתיב וכפתחו עמדו העם כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר כזה ויש לומר התם איירי בקול רם כדי שלא יצטלו קול קריאת התורה והכא איירי בנחת והא דקא מהדר אפיה רבותא ממש ע"כ, דמהדר אפיה שנראה כמניח ספר תורה ויואל יור דמי ע"כ, אבל התוס' שם בסוטה דהקשו' על רב ששת מהדר אפיה וגרים מהא דחיתא בגמ' סוטה שם דכיון נפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה תורנו מהדר אפיה שאני ע"כ, ונראה לומר דבזה פליגי, דהתוס' רכות ס"ל דהאיסור לדבר בשעת קריאת התורה הוא משום ציטול קול קריאת התורה וכדכתיבו התוס' שם להדיא, לכן יור חילקו בין מדבר בקול רם דאז איכא ציטול קול קריאת התורה ובין מדבר בנחת, וממילא כתיבו התוס' דהא דרב ששת מהדר אפיה רבותא ממש, וליכא למימר דס"ל להתוס' רכות דמהדר אפיה שאני, משום דכיון דס"ל להתוס' דהאיסור לדבר בשעת קריאת התורה הוא משום ציטול קול קריאת התורה, א"כ מה לי אי מהדר אפיה או לא, אבל התוס' וזוטה ס"ל דהאיסור לדבר בשעת קריאת התורה הוא איסור בפני עצמו דכשם דאסור לדבר באמנע שאר דברים שבקדושה אסור לדבר בשעת קריאת התורה, וא"כ כ"ז יוחא אי פניו פי הספר דאז הרי הוא שייך לדין הקריאה ואיכא דין קריאה לגבי דידיה, אבל אי מהדר אפיה הרי צוה אינו דין הקריאה וליכא דין קריאה לגבי דידיה ולכן שפיר אי מהדר אפיה מותר לו לדבר.

פי"ז מבואר דברי הרמב"ם בה"ל תפלה פי"ז ה"ע דכתב וז"ל: כיון שהתחיל הקורא לקרות בתורה אסור לפר אפילו בדבר הלכה אלא הכל שומעין ושותקין ומשימין שם למה שהוא קורא שנאמר ואזני כל העם אל ספר התורה אסור ללאת מן הכנסת צערה שהקורא קורא ומותר ללאת איש לאיש ומי שהוא עוסק בתורה תמיד ותורתו אומנותו הרי לו לעסוק בתלמוד תורה צערה שהקורא קורא עכ"ל, וכן צ"מ שם דכתב טעם למה הצי"ח הרמב"ם קרא דרבי אלא ולא קרא דרבה בר רב הונא, ולפי המבואר נראה לומר דס"ל להרמב"ם דהאיסור לדבר בשעת קריאת התורה אינו עוסק דהוי דין איסור בפני עצמו אלא משום ציטול קול קריאת התורה, וזה מבואר מהא דכתב הרמב"ם דמי שתורתו אומנתו מותר לו לעסוק בתורה צערה שהקורא קורא, וא"כ יניחא דהאיסור לדבר בשעת קריאת התורה הוא דין איסור בפני עצמו, מהיכי תיתי דיהא מותר לעסוק בתורה למי ותורתו אומנתו, וכי משום שתורתו אומנתו מותר לו

והנראה דהתוס' והרא"ש אזלי לטעמיהו, דהנה איתא פלוגתא בין התוס' והרא"ש אי דין השלמת הפרשיות הוי רק בקריאת התרגום או דאפשר גם בפירוש התורה, דהתוס' כהו הכא ד"ה שנים, דדין השלמת הפרשיות הוי רק בקריאת התרגום ולא בשון לשון לעז, ואע"פ שלשונות שלכן הוי כמו התרגום במפרש לפעמים, אין לומר בשום לשון פעם שלישית כי אס בשון תרגום, וכדאיתא במגילה ג. דאמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר, אבל הרא"ש בצרכות שס כתב שהקורא בפירוש התורה יולא בו ידי תרגום כיון שמפורש בו כל מלה ומלה, וא"כ נראה דהתוס' דס"ל דדין קריאה נאמר בעלם על שנים מקרא ואחד תרגום והשלמת הפרשיות הוי בשלש פעמים קריאה, ולכן רק בקריאת התרגום דהוי דין קריאה בעלם, יולא בו ידי חובת השלמת הפרשיות, אבל בפירוש התורה דאיו דין קריאה כלל לא שייך צוה דין השלמת הפרשיות, ולכן ס"ל להתוס' דאין לומר בשום לשון פעם שלישית כי אס בתרגום, וע"י בתוס' שכתבו דהא דנקט עטרות ודיבון אע"ג שאין בו תרגום ידוע אלא תרגום ירושלמי קורא פעם שלישית בתרגום, אבל הרא"ש דס"ל דדין קריאה נאמר רק על שנים מקרא, אבל אחד תרגום לא הוי משום דין קריאה אלא רק משום פירוש התורה, וכדכתב בציאור הגר"א בשו"ע או"ח סי' רפ"ה סק"ג דהתרגום אינו אלא משום פירוש כמ"ש הרא"ש בפ"ג דמגילה, וכיון שכן הרי ליכא דין בפירוש התורה דהוי רק בתרגום אלא כל דהוי פירוש התורה סגי, ולכן ס"ל להרא"ש שהקורא בפירוש התורה יולא בו ידי תרגום, וע"י בציאור הגר"א שס שכתב ועכשיו יש יותר תועלת ברש"י, וע"י בהרא"ש שס שכתב דהא דנקט עטרות ודיבון אע"פ שאין לורך כל כך בתרגום, וכמזכיר, דכיון דעיקר דין התרגום הוי רק משום פירוש התורה ובעטרות ודיבון אין לורך כל כך בפירוש, אמנם הרצונו יונה בגמ' שס נסתפק על הפסוקים אחרים שאין להם לא תרגום אונקלוס ולא תרגום ירושלמי אי אפשר שדי בשיאמר אותם שתי פעמים ואפשר שריך לומר שלש פעמים, ונראה דהר"י נסתפק אי דין קריאה נאמר בעלם על שנים מקרא ואחד תרגום ועיקר דין השלמת הפרשיות הוי בשלש פעמים קריאה, ולפי"ז פסוק שאין בו תרגום כלל יש לומר שלש פעמים מקרא, או דדין קריאה נאמר רק על שנים מקרא אבל אחד תרגום אינו משום דין קריאה אלא רק משום פירוש התורה, ולפי"ז פסוק שאין בו תרגום יש לומר רק שנים מקרא.

פעמים מקרא כדי להשלים שלש פעמים קריאה עם הלצור, אבל הרא"ש דס"ל דדין קריאה נאמר רק על שנים מקרא, אבל אחד תרגום אינו משום דין קריאה אלא הוי רק משום פירוש התורה, וא"כ הוי דינא דעם הלצור רק על שנים מקרא, ולכן היכא שאין צידו תרגום עכשיו, קורא רק שנים מקרא ואח"כ כשיכיה צידו תרגום יקרא, ולכן המהדר בשו"ע או"ח סי' רפ"ה סק"ג דפסק דעת הרא"ש דאס למד הפרשה בפירוש רש"י חשוב כמו תרגום, שפיר כתב ע"ז המגן אברהם בסק"ד דאס אין צידו תרגום יקרא צ"פ מקרא ואח"כ כשיכיה לו תרגום יקרא ע"כ, ויש לומר קלת דזהו ציאור הדברים בהרמז"ס צה"ל תפלה פ"ג הכ"ה שכתב וז"ל: אע"פ שאדם שומע כל התורה כולה בכל שנה בצבור חייב לקרות לעצמו בכל שבע ושבע סדר של אותה שנת שנים מקרא ואחד תרגום ופסוק שאין בו תרגום קוראהו שלש פעמים עד שישלים פרשיותיו עם הלצור עכ"ל, ונראה דהא דכתב הרמז"ס צס"ז דבריו עד שישלים פרשיותיו עם הלצור אחר דינא דפסוק שאין בו תרגום, לומר דהשלמת הפרשיות הוי בשלש פעמים קריאה, ודין קריאה נאמר בעלם על שנים מקרא ואחד תרגום וכשיעור התוס'.

והנה לדעת התוס' דגם על התרגום נאמר דין קריאה בעלם, יש לעיין צוה, אי הפשט הוא דצאמה נאמר עיקר דינא בהשלמת הפרשיות דהוי בשלש פעמים מקרא, אלא דצוה נאמר דדין קריאת התרגום הוי משום דין קריאת מקרא, ולפי"ז איכא בשנים מקרא ואחד תרגום קריאת שלש פעמים מקרא, או דעיקר דינא בהשלמת הפרשיות הוא כפשוטו שנים מקרא ואחד תרגום, ושנים מקרא הוי משום דין קריאת מקרא ואחד תרגום הוי משום דין קריאת תרגום, והחילוק צוה הוא אי אפשר ללאת ידי חובת קריאת תרגום, לא בתרגום הידוע שהוא תרגום אונקלוס אלא בתרגום ירושלמי, דאי נימא דעיקר דין השלמת הפרשיות הוי בשלש פעמים מקרא אלא דצוה איכא דינא דקריאת תרגום הוי משום דין קריאת מקרא, א"כ כ"ז נאמר רק על תרגום אונקלוס דהוא התרגום הידוע דהוי מסיני, ומשח"כ תרגום ירושלמי, אבל אי נימא דעיקר דינא בהשלמת הפרשיות הוא כפשוטו שנים מקרא ואחד תרגום, ודינא דקריאת התרגום הוי דין בפני עצמו משום דין קריאת תרגום, א"כ מה לי תרגום אונקלוס מה לי תרגום ירושלמי. ונראה דזהו ציאור מהלקותם של רש"י ותוס' אי עטרות ודיבון דלית בו תרגום אונקלוס אלא תרגום ירושלמי, אי יש לקרות שלש פעמים מקרא או פעם שלישית בתרגום ירושלמי, דרש"י דס"ל דעטרות ודיבון דלית בו תרגום אונקלוס יש לקרות שלש פעמים מקרא, ס"ל דדין קריאת התרגום הוי משום דין קריאת מקרא, ובשנים מקרא ואחד תרגום איכא שלש פעמים מקרא, וא"כ כ"ז נאמר רק על תרגום הידוע דהוא תרגום אונקלוס דהוי מסיני, ומשח"כ תרגום ירושלמי, אבל התוס' דס"ל דעטרות ודיבון דלית בו תרגום אונקלוס אלא תרגום ירושלמי יש לקרות פעם שלישית בתרגום, ס"ל דדין קריאת התרגום הוי דין קריאה בפני עצמו משום דין קריאת התרגום, ולא משום דין קריאת מקרא, וכיון שכן מה לי תרגום אונקלוס מה לי תרגום ירושלמי, כל דהוי תרגום יש לקריאה עם הלצור, חייב בקריאתו עם הלצור שלש

יב. ויש מי שכתב שלימוד הפרשה עם פרש"י בעיון ובדקדוק הדברים הוא עיצה לחיזוק האמונה בלב האדם כ"ט.

יג. ומי שאינו מבין פרוש רש"י ראוי שיקרא בכל פרושי התורה שיש בזמן הזה שמתרגמים ומפרשים את התורה בלשון שמבין אותה על פי פירושי רש"י ומדרשי חז"ל וכגון ספר צאינה וראינה וכיוצא בו בכדי שיבין את ענין הפרשה ויוצא בזה ידי חובת התרגום ל'.

← 7 יד. גם מי שאינו מבין את התרגום חייב בקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום לא.

טעמי הקריאה

יש לו בקריאת התרגום. ובאמת משו"כ מצינו שיש מן הראשונים שכתבו שיש להעדיף לתרגם את המילים ללשון לעז בכדי שיבין את מה שאומר ועדיף על פני התרגום ללשון ארמית באופן שאינו מבין את מה שקורא, וכמו שנתבאר לעיל בארוכה בסעיף ד' ובטעמי הקריאה שם. אמנם אנן קיי"ל לדינא שאין יוצא בתרגום התיבות לבד ללשון לע"ז וכדעת החוס' בפ"ק דברכות בדף ח.; הרא"ש והטור בס"י רפ"ה דס"ל כן, וכן פסק גם המ"ב בס"י רפ"ה ס"ק ד' וא"כ י"ל שאף שאינו מבין את התרגום חייב בקריאתו, דאף שמה שתקנו לקרוא את התרגום הוא בכדי שיבין עי"כ את המקרא מ"מ זו היא הסיבה לתקנה, אבל לעולם תקנה זו של קריאת התרגום היא תקנה גמורה ואינה משתנית אצל מי שאינו מבין לשון ארמית.

קורא הפרשה שמו"ת בריהטא כחותה על הגחלים לפרוק עול מעליך והלא יש לזכור מאמר רשב"א אל תעש תפילתך קבע וכו', אבל צריך לקרות הפרשה בנחת ולהרגיש בספקותיה ולתרץ אותם ומה שלא תוכל לתרץ עיין במפרשים" עכ"ל.

כט. כ"כ הח"ח בס' זכור למרים בפרק כ"א שכ': "והעיצה היעוצה שתתחזק האמונה בלב האדם היא שילמד פרשת השבוע בכל שבוע עם פרש"י וידקדק ויעיין בהם היטב וכדכתיב והאזנת למצוותיו ופרש"י תטה אזנים לדקדק בהם, לאפוקי אם קורא אותם מהשפה ולחוץ" עכ"ל.

ל. כ"כ הט"ז בס"י רפ"ה ס"ק ב', וכ"כ המ"ב שם בס"ק ה'.

← 7 לא. יש לדון במי שאינו מבין את התרגום כלל האם חייב בקריאת התרגום, שהרי מבואר בדברי הראשונים שהטעם שתקנו לקרוא את התרגום משום שהתרגום מפרש את המקרא ועל ידו יבין את המקרא, וא"כ במי שאינו מבין את התרגום כלל מה תועלת

→ וכן יש להוכיח ממה שכ' הראשונים בפ' הקורא את המגילה עומד שבזמן הזה לא נהגו לתרגם בעת שקוראים בתורה כדרך שהיו שנהגו בזמן האמוראים (עי' ברמב"ם בפ"ב מהל' תפלה ה"י שכ' שכן נהגו עוד מזמן עזרא

מחבר: הרב יצחק אייזיק ווייס

מעמי הקריאה

אונקלוס בלשון שמבין אותה דוקא, וש"מ שאף בכה"ג יצאו יד"ח וממילא חייב בקריאת התרגום אף כאשר אינו מבין לשון ארמית.

אמנם כבר הבאנו לעיל את דברי החפץ חיים במכתבי הח"ח מכתב י"ח ז"ל: "ואל יאמר האדם הנה אני מעביר הסדרא שנים מקרא ואחד תרגום וכו' אני יוצא יד"ח, לא כן הדבר, כי בזמן הגמרא היה אז התרגום לימוד גדול ונכבד שעל ידו הבינו ההמון את התורה, משא"כ אצלנו בימינו אלה אין אנו יוצאים יד"ח בתרגום, לפי שאין המוני אהב"י מבינים אותו וצריכים אנו לביאור נכבד שיפרש היטב את תורה"ק וביאור כזה הוא פירוש רש"י, והוא אצלנו מדינא במקום התרגום שמלפנים" עכ"ל. וע"ע בס' חוט שני ח"ד עמ' קט"ו שכ' שהקורא שנים מקרא ואינו מבין פירוש המקראות יצא ידי חובה, אבל אם אינו מבין את התרגום יש לדון דאפשר שלא הועיל בזה שתירגם.

שו"מ בהקדמה לספר מנחת יהודה מרבנו יהודה ב"ר אליעזר (חובר בשנת קע"ז ונדפס עם ספר דעת זקנים לרבנותינו בעלי התוס' על התורה) שהיה אחד מן הראשונים, ובחיבורו הוא מבאר הרבה מדברי רש"י, ובהקדמה לחיבורו זה כתב לבאר את הצורך שיש בהוצאת ספרו זה, ז"ל: "ויש לדעת כי צורך גדול יש ממנו שהרי אמרו חכמים בפ"ק דברכות לעולם ישלים אדם שנים מקרא ואחד תרגום, ועושה זה מאריכין לו ימיו ושנותיו, ומה יעשה מי שאין לו תרגום. היבאר

הסופר, וע"י מה שנכתב בזה במילואים בס"ד משום שדוקא בזמנם שהיו כולם מבינים לשון ארמית היתה תועלת בתרגום המקרא ללשון ארמית, משא"כ בזה"ז שאין מבינים לשון ארמית אין תועלת בתרגום ללשון ארמית, ולשאר לשון כ' הרא"ש שאין לתרגם משום שיש מעלה לתרגום לארמית שכן התרגום נכתב בלשון הקדש, וכן נפסק להלכה בס"י קמ"ה ס"ג. ומאידך לגבי קריאת שנים מקרא ואחד תרגום מצינו בדברי הרא"ש וכן נפסק להלכה בס"י רפ"ה שצריך לקרוא את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום. וע"י לעיל בסעי' ד' דקיי"ל לדינא שצריך לתרגם את המקרא לתרגום אונקלוס דוקא ולא לשאר לעז עיי"ש. והרי לן שאף מי שאינו מבין לשון ארמית חייב בקריאת התרגום.

ואף שיש מקום לדחות ולומר דלעולם מי שאינו מבין את התרגום יהיה חייב בקריאת התרגום בלשון שמבין והיינו שיתרגם את התרגום אונקלוס עצמו ללשון שמבין אותה וכמו שנתבאר לעיל בסעי' ד' שכל כה"ג שפיר יצא יד"ח קריאת התרגום, ומה שכ' הפוסקים שאם תירגם לשון לעז לא יצא הוא דוקא כאשר תירגם את הלשון המילולית של המקרא ללשון לעז שאז יש חיסרון במה שלא למד את התרגום אונקלוס משום שמצינו שהתרגום מתרגם מה שאין להבין מן המקרא לבד, ולא כאשר תירגם את התרגום אונקלוס עצמו ללשון אחרת, מ"מ לא מצינו בדברי הפוסקים שיש לחייב בזה"ז שאין מבינים לשון ארמית לקרוא את התרגום

יוק הדברים הוא עיצה

התורה שיש בזמן הזה פי פירושי רש"י ומדרשי ענין הפרשה ויוצא בזה

מקרא ואחד תרגום לא

גם. ובאמת משו"כ מצינו ש' שכתבו שיש להעדיף על לשון לעז בכדי שיבין י"ף על פני התרגום ללשון ינו מבין את מה שקורא, עיל בארוכה בסעיף ד' ים. אמנם אנן קיי"ל לדינא התיבות לבד ללשון לעז דברכות בדרך ח':: הרא"ש דס"ל כן, וכן פסק גם ס"ק ד' וא"כ י"ל שאף תרגום חייב בקריאתו, דאף א את התרגום הוא בכדי לקרא מ"מ זו היא הסיבה ל' תקנה זו של קריאת גמורה ואינה משתנית מבין לשון ארמית.

מה שכ' הראשונים בפ' ילה עומד שבזמן הזה לא שקוראים בתורה כדרך האמוראים (ע"י ברמב"ם שכ' שכן נהגו עוד מזמן עורא

17

בתפלת שמ"ע, ומביא גואל לבני בניהם למען שמו, שמכל זה לבד הי' ראוי שיבא משיח צדקנו, ולבסוף עדיין סובלים אנו מפני חמת המציק, וישועה עוד רחוקה מאתנו, ועקבות משיחו צדקנו עדיין לא נראו, וא"כ מה זאת עשה. אלקים לנו, הלא לא חשד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא. את כל זה שאלוני ובקשו תשובה ממני.

וזאת אשר השבתי להם: בודאי לא יפלא מד' כל דבר ותשועת ד' כהרף עין, וכדכתיב: היום אם בקולו תשמעו, שביד ד', להביא לנו גאולה בכל יום ויום, ובודאי הושש הוא למען כבוד שמו, שלא יתחלל בגוים, אך הדבר ברור אצלי, שהקב"ה עוד מעכב קצת את זמן הגאולה, כדי שנכין את עצמנו לביאת משיח צדקנו, ולא נבוא לקבל פניו, ערומים בתורה ובמצוות.

וביארתי להם הענין על פי משל, - לעשיר מופלג אחד שזימן את קרוביו ומיודעיו לחתונת בנו, ובאשר ידע, כי על התנונה ימצאו בין הקרואים עשירים מופלגים רבים, ובזיון גדול יהי' לו, אם יבאו אנשים אחדים במלבושים ואים וקרועים, וע"כ הזהירם כי מאד מאד יקפידו על מלבושיהם שיהי' נקיים ויפים שלא תכסה בושה וכלמה פניו כשישב עמהם, על שלחן אחד. כן הדבר בענינינו, מבואר בסה"ק שהקב"ה נקרא בבחינת חתן, וכנסת ישראל בבחינת כלה, וכן כתיב מפורש בקרא: כמשוש החן על כלה, ישיש עליך אלקיך. וזמן הגאולה הולך וקרב, וביד ד' להביאה בכל יום, וגם אנו מחכים על זה, הלא אנו צריכים להכין את עצמנו בתורה ובמצוות ובמעשים טובים, שהם הלבושים הרוחניים, שבהם נוכל לקבל פני מלכנו, כשיבא לנו, הוא וכל קדושיו אתו, בודאי יחפוץ כל אחד מאתנו לקבל פניו וליהנות מזיו שכינתו, ואם לא נהי' מוכנים, הלא בושה וכלמה תכסה פנינו, כשנבוא ערומים מתורה ומצוות, וע"כ אבאר כאן קצת, במה עלינו להתכונן ביותר לפניו.

7 איתא בחז"ל: לעולם ישלש אדם שנותיו, שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בגמרא. ופריך שם, פי ידע כמה חיי? ומשני, לא צריכא אלא ליומי, שבכל יום ויום צריך האדם ללמוד מקרא, משנה, גמרא, ובימינו שאי אפשר ללמוד הלכה פסוקה

לינו להשתדל בכל האפשרות אצל שרי איך שענין זה נוגע לנו ממש לכל חיינו קב"ה בלב שרי הממשלה רחמנות וטובה ת, אנו מצדנו מחוייבים לחגור שארירת ראות, שתהי' בית טבילה בכל עיר ועיר, אנו למכור הדברים הנחוצים לנו ביותר, ה הקדושים שיש לו לאדם מותר לו למכור לו אם נפשו תהי' נכרתת מארץ החיים הנמצאים בביהמ"ד מותר למכור לצורך זה. מה שהגיענו שאנו מוכרחים למכור את שהם חיינו, ואשר מסרנו נפשנו עליהם

ה בזה, איך להשיג הכסף הדרוש לתקן גם כן, שבימים הקדמונים עשו כזאת וקהלות צריכים לכסף על ענינים נחוצים מאנשי העיר שאין בה בית טבילה, יתן ל בני ביתו, מארבעה שבתות קודש תכופים, זינו כל מה שבידינו, ואפי' ש"ק שלנו ה מצות תורה"ק, בודאי ישלח לנו עזרתו למען שמו.

ית.
 מר דעת תורה

לונג, הלא רואים אנו, כי כל הסימנים ה להיות קודם ביאת משיח צדקנו, כמעט זלול השם גדול מאד בימינו אלה בעוה"ר ענכם אני עושה זאת בית ישראל, כי אם ל בגוים, וכן אנו אומרים ג"פ בכל יום.

מן הגמרא, אנו מחוייבים ללמוד גם ספרי הלכות בכל יום, ויותר ללמוד ההלכות המצויות, כמו ש"ע א"ח, שההלכות האלו הנן מעשים בכל יום, שצריך כל אדם לדעת איך לזהר בהם. והאדם הפשוט שאי אפשר לו ללמוד בעצמו הלכות, מחוייב להצטרף לאיזה חברה הלומדת הלכות. כמו חברה "חיי אדם" וכדומה; ואם אי אפשר לו גם בזה, ישתדל בכל כוחו עכ"פ לדעת מקרא שעיקרו חמשה חומשי התורה.

והנה עיקר הלימוד של מקרא הוא, לימוד פרשת השבוע עם פירש"י ז"ל בכל שבוע. איתא בארחות חיים לרבינו הרא"ש, שציוה לבניו ללמוד פרשת השבוע עם פירש"י, ולא כמו שנוהגים בהרבה מקומות, שלומדים שם עם ההמון פ' שבוע בכל ש"ק ואז אומר לפנייהם רב החברה איזה דרוש על הפרשה, ומאריך בדרשתו, ועל פי רוב לומד עמהם רק פרשה אחת ולא יותר, ויתר הסדרה נשארה אצלם בלא לימוד, ולא זוהי הדרך של לימוד המקרא ואל יאמר האדם, הנה אני מעביר הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום, ובוה יוצא אני ידי חובתי, לא כן הדבר, כי בזמן הגמרא ה' אז התרגום לימוד גדול ונכבד, שעל ידו הבינו ההמון את התורה, משא"כ אצלנו בימינו אלה, אין אנו יוצאים יד"ח בתרגום, לפי שאין המוני אחב"י מבינים אותו וצריכים אנו לביאור נכבד שיפרש היטב את תורה"ק, וביאור כזה הוא פירש"י, והוא אצלנו מדינא, במקום התרגום שמלפניהם.

את כל זה מצאתי לנחוץ למאד לזרז את אחב"י עליהם, והרי ביארתי כאן קצת במה עלינו להכין את עצמנו לפני ביאת משיח צדקנו, כל אחד ואחד לפי מדרגתו, ובלא זה, אין לנו שום פנים לבקש על ביאת משיח צדקנו, אם לא נהי' מוכנים כלל בידיעת התורה, כי זהו עיכוב גדול לביאתו, כי הלא נגרום בזיון לו וגם לעצמנו, כשימצא אותנו ערומים לגמרי מידיעת התורה, וגם הת"ח והבעלי תורה שבכל עיר ועיר יתפרסמו לגנאי על שלא השגיחו ולא שמו לבם, שבני עירם ידעו את תורה"ק, שזהו דבר הכרחי שאין כמוהו, וכל ת"ח שיש לאל ידו, לעשות דבר מה לטובת הענין הזה ומתעצל בזה, ידע כי הוא גורם לעיכוב התגלות כבוד ד' בעולם, וגם מוטלת על המון אחב"י

מח

לשמוע להת"ח והב ללמוד פרשת השבו את טובתם אנו דור ע"כ אחי ורע תורה שבכל עיר אחב"י שאינם יכולי וללמוד עמהם פדשו ולבאר לפנייהם היט הטובה עליו, לא ודעת.

עוד אמרתי כידוע ממנהג שהנו את הי"ג עיקרי הו על מאמר חז"ל ומכ וצדיק באמונתו יז בעוה"ר, מצוה רב אותם בכל יום אח וד' יהי' בו להיות כביאת גואל

אמר תרפ"ט.

מא

היות כי ר העולם, בענין חזון נתחברו ונתאגדו י אגודות לזה, מה טהרה להתעורר ב ד' כלולה בו, ובו

שתא עשר אלפין שבע מאה
 וחמשין סלעין מן רבני אלפין ומן
 רבני מאותא: ג גברי דחילא בזו
 גבר לנפשיה: ד ונסיב משה
 ואלעזר בהנא ית דהבא מן רבני
 אלפין ומאותא ואיתראו יתיה
 למשכן ומנא דכרנא רבני
 ישראל קדם יי א ובעיר סני
 הוה רבני ראובן ולבני נד תקוף
 לחדא וחזו ית ארע יעזר וית
 ארע גלעד והא אתרא אתר
 בשר לבית בעיר: ב ואתו בני נד
 ורבני ראובן ואמרו למשה

עֶשֶׂר אֲלֶפֶת שִׁבְע־מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל
 מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שְׂרֵי
 הַמֵּאוֹת: ג אֲנָשֵׁי הַצָּבָא בְּזֹו אִישׁ
 לוֹ: ד וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזֵר הַכֹּהֵן אֶת־
 הַזֶּהָב מֵאֵת שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת
 וַיָּבִיאוּ אֹתוֹ אֶל־אֱהֵל מוֹעֵד וּפְרוֹן
 לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְפָנַי יְהוָה: פ שֵׁשׁ שְׁלִישִׁי כֶּשֶׁת׃
 ← מחוברין לב א ומקנה א רב ה'יה לבני
 ראובן ולבני נד עצום מאד ויראו
 את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד והנה
 המקום מקום מקנה: ב ויבאו בני נד
 ובני ראובן ויאמרו אל משה ואל

אור החיים

ראויים להיות לפני ה' כמאמר רב אחאי בר יאשיה
 וכיה הדבר לזכרון יי):
 (ב א. ומקנה רב וגו'. טעם הודעה זי"ה),
 להכדיק הכחוז טעם הנמלא
 צפיהם לשאלת ארץ סיחון ועוג כי אמר הוא, וטעם
 שיהיה להם יותר מכל השצטים להיות שהיו גבורי
 כח בזו אנשי הצבא חלק מרובה מכל השצטים:
 ב. ויאמרו אל משה ואל אלעזר הכהן ואל
 נשיאי העדה. לריך לדעת למע לא
 הספיק להם לדבר למשה לדו, ואם אין לורך
 דצדצ"י) למע הולרך הכחוז להזכירם, ואולי
 שהכוונה היא לומר שיהיה הדבר כדרך שזוכה ה'
 עשות צנחלת הארץ, דכחיו צפרשת אלה מסעי
 (ל"ד י"ז) אלה אשר ינחלו לכם את הארץ אלעזר
 הכהן ויהושע בן נון ונשיא אחד נשיא אחד וגו'
 שלריך מלך וכחן גדול והנשיאים והם האמורים

והכוונה בזה שמלאו להם עושר גדול:
 נד. אל אהל מועד זכרון וגו' לפני ה'. לריך לדעת
 למה כתב צסדר זה שהפסיק בין זכרון
 המקום ובין מאמר לפני ה' שיהיה לו לומר אל אהל
 מועד לפני ה' זכרון לבני ישראל, ויחצאר הכחוז על
 פי מה שאמרו צמסכת כלה וזה לשונם אמר רב
 אחאי בר יאשיה כל המפנה עלמו מן העצירה אפילו
 הוא ישראל ראוי הוא להעלות עולה ככהן גדול על
 גבי המזבח וכו' עד כאן, ומה שלפנינו כל כלי מעשה
 שהרימו הפקודים היו מהאנשים שפינו עלמן
 מהעצירה והכלים צאו מגוף הדבר, שאמרו ז"ל
 (שה"ש פסוק שיניך) שכך היה מנהגם צאותה
 מלחמה כשהיו מפשיטים חכשיטיהם היו עחין
 פניהם צעיט ורפש והיו פורקין נזמייהם מהם שלא
 יסתכלו צהם, והוא מה שנחכוון צמה שסמך מאמר
 לפני ה' למאמר לבני ישראל כי בני ישראל אלו

אור בהיר

צד) פי' יהיה זכרון לדורות שאנשים כאלו הם לפני ה', ואם יאמר אל אהל מועד לפני ה' זכרון לבני ישראל נפסד כוונה
 זאת. צד) הלא אמרו כל זאת צטענחם. צד) אלא מעשה שהיה קך יהיה.

וְאֶלְעֶזֶר בְּהֵנָא וְיִרְדְּבָדְבִי בְּנִשְׁתָּא
 לְמִימְרֵי: 77 מְכַלְחָתָא וּמְלַבְשָׁתָא
 וְכוּמְרִין וּבֵית נְמָרִין וּבֵית
 חוּשְׁבָנָא וּבְעֵלֵי רִבְכָא וְסִימָא
 וּבֵית קְבוּרָתָא דְמִשָּׁה וּבְעוֹן:
 דְ אַרְעָא דִּי מָחָא יִית יתְבָרָא
 קְדָם בְּנִשְׁתָּא דִּישְׂרָאֵל אַרְעָא

אֶלְעֶזֶר הַכֹּהֵן וְאֶל־נִשְׂיָאֵי הָעֵדָה
 לֵאמֹר: ג עֲמֻרוֹת וְדִיבֹן וַיַּעֲזֹר וַנְּמָרָה
 וְחֻשְׁבֹּן וְאֶלְעָלָה וַיִּשְׁבֶּם וַיָּבֹוּ וּבְעוֹן:
 ד הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לְפָנָי עֲרַת
 יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנָה הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ

←

פִּין שְׁבַע מָאָה
 רַבְנֵי אֶלְפִין וּמִן
 נְבָרִי דְחִילָא בְּזוּ
 גַּד וְנִסִּיב מִשָּׁה
 דְהִבָּא מִן רַבְנֵי
 וְאִתְיָאוּ יְתִיה
 דְכָרְנָא לְבְנֵי
 : א וּבְעִיר סְנִי
 וְלְבְנֵי גַד תִּקְוָה
 אַרְעָא יַעֲזֹר וְיִת
 א אֶתְרָא אֶתְר
 : ב וְאֶתּוֹ בְּנֵי גַד
 וְאֶמְרוּ לְמִשָּׁה

לקח בהיר

רש"י

(ג) עמרות ודיבן וגו'. מלחן סיחן ועוג היו"א: (ב"ב): א) כן הוא לקמן פסוק ל"ג ויתן להם משה וגו' את ממלכת סיחן וגו' ואת ממלכת עוג וגו' ושם מונה כל אלו הערים, ורזונו לומר שאינם מערי מדין הגם שנכתב שאלתם אחר כינוש מדין (רא"ם), ומה שלא שאלו אותם עד עתה, אפשר שחשבו שמהם יחלק אותם בין כל השבטים ואז אין להם שום טענה, ואחר שראו ששרפו כל ערי מדין ולא ישבו בהם ונחו מכל אויביהם מסביב, ראו שאין בדעת משה לחלוק ערי סיחן ועוג, גם שמעו שמיתת משה חלוי במלחמת מדין, אמרו אם לא עכשיו אימתך, וזאלו בטענה (מ"ל), או אפשר שהכתוב השמיענו שלא בקשו ארץ מדין שלא היה ארץ כענן כלל, משא"כ סיחן ועוג שהיו אמריים, וזה שאמר רבינו מלחן סיחן ועוג היו ואין אפילו אחת מהן ממדין שלא שאלום כלל

אור החיים

כאן, וטעם שהלריך ה' שלשם לפי שכל אחד יש לו כח אחר, המלך תמלא שכח רמז"ס צפרק ד' מהלכות מלכים וזה לשונו כל הארץ שכובש הוא שלו ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שיראה עד כאן, הרי שהמלך צידו הכל, אלעזר והנשיאים כשאין רצון המלך לתת אלא לכל אחד. הראוי לו כפי החלוקה לריכין כל צעלי החלוקה להזדמן לחלוק, והכהן לדעת אשר יסכים אל עליון באיזה מקום יעול פלוני חלקו, הא למדת שכל הג' לריכין להיות בהם כמות נתינת חלק בארץ כל אחד יש לו כח אחר, ומה גם שיש צרכ ללדד שאין דין מלך שנותן למי שירצה אלא אחר חלוקת הארץ וישיבת ישראל בעריהם אבל לא בתחילת הירושה שאין למלך משפט זה, ולכן הולרכו בני גד ובני ראובן לעמוד גם כן לפני אלעזר והנשיאים, ואמרו לאמר, אולי ירצה שיאמרו לישראל כולן דבר שישכימו עליו, או ירצה אמירה רכה לשון ריגוץ:

ג. עמרות וגו' הארץ וגו'. לריך לדעת א' למה הולרכו לפרט כל העיירות ולא הספיק במאמר הכללי שאמרו הארץ אשר הכה ה' וגו' ששם כלולים כל הארצות בהם, או היה להם לומר כדרך שהזכירם הכתוב בסמוך צ' כללים

דכחצו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד, צ' אמרו הארץ אשר וגו' וכי היו לפנייהם ארצות אחרים ששמש כמו כן שהולרכו לסמן אלו, ואם לומר שה' הכה אותם מי לא ידע צ"ב. אכן הכוונה היא על זה הדרך כי האנשים האלה השכילו לדבר בצדק שלא יהיה מקום להקשות לשאלתם מה שיש להקשות בענין. א' כיון שהארץ הלזו היא של כללות ישראל מה כוחם לשאול דבר של אחרים. צ' איך יעלה על דעתם שישבו בטח בארץ אשר כבר נכבשה ושאר השבטים יכנסו בצמנת המלחמות העולמות המוכנות להם, וכל אחד מישראל יאמר כדבריהם אדבר גם אני ולא אכניס עלמי בצמנת העמים, וכל זה למע שנוגע לשלילת הרצון ממשש וישראל, לצד מה שיש להתרעם עליהם שצוחרים לשבת חוץ לארץ הקדושה והנבחרת לה'. אשר על כן נתחכמו בני גד ובני ראובן במאמר ראשון ונתנו תשובה לג' דברים החכרים המריעים שאלתם צמה שאמרו עטרות וגו' הארץ אשר הכה ה' וגו', כנגד טענה א' שהארץ היא של כללות ישראל יש במאמר זה תשובה לזה שלא לקחו הארץ בדרך טבע לומר הלא לנו היא אלא ה' הוא שהכה יושביה לפנייהם ואין זה אלא נכסי שמים ומנכסי גבוה אנו באים לשאול,

אחאי צר יאשיה
 :
 ס הודעכ זצ"ה,
 זצ טעם הנמלא
 אמת הוא, וטעם
 היות שהיו גבורי
 : מכל השבטים:
 לעזר הכהן ואל
 ד לדעת למה לא
 ואם אין לורך
 להזכירם, ואולי
 כדרך שזכר ה'
 שח אלה מסעי
 ארץ הארץ אלעזר
 נשיא אחד וגו'
 והם האמורים

ישראל נפמד כוונה

לב א ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד ויראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה.

אונקלוס: והא אתרא אתר כשר לבית והנה המקום מקום מוכשר למקום בעיר: מקנה.

יב"ע: וחמון ית ארעא דמכוור: ויראו את ארץ מכוור.

ירושלמי: והא אתרא אתר דנכסין הוא: והנה המקום מקום נכסים הוא.

7 ← ג עטרות ודיבן ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושכם ונבו ובעון.

אונקלוס: מכלילתא ומלבשתא וכומרין ←
ובית נמרין ובית חושבנא וכעלי דכבא נמרין ובית חשבון ואויבים 69 וסימא

וסימא ובית קבורתא דמשה ובעון: ומקום קבורת משה ובעון 70.

יב"ע: ← מכללתא ומדבשתא מכוור ובית נמרי
נמרי ובית חושבני מעלת מרא שירן ובית חשבון מעלת מרא שירן ומקום

ובית קבורתיה דמשה ובעון:

קבורת משה ובעון. L

ד הארץ אשר הכה יהוה לפני עדת ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה.

אונקלוס: ארעא די מחא יי ית יתבהא הארץ אשר הכה ה' את יושביה לפני קדם כנשתא דישראל ארע כשרא לבית עדת ישראל ארץ מוכשרת למקום מקנה

בעיר היא ולעבדך אית בעיר: היא ולעבדיך יש מקנה.

יב"ע: ארעא דכבש יי ומחא יתבהא קדם ארץ שכבש ה' והכה יושביה לפני עדת כנישתא דישראל: ישראל.

ה ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך יתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחזה אל תעברנו את הירדן.

יב"ע: אין אשכחנא רחמין קדמך: אם מצאנו חן לפניך.

ז ולמה תנואון את לב בני ישראל מעבר אל הארץ אשר נתן להם יהוה.

אונקלוס: ולמא תנוון ית לבא דבני ולמה תונו 71 את לב בני ישראל. ישראל:

67 עטרות מלשון כתר. 68 מקום מושב הכומרים. 69 מלשון בליעל. 70 רש"י ברכות דף ח' ע"ב לא היה לו תרגום אונקלוס על פסוק זה, ובתוס' שם הביאו לתרגום זה בשם תרגום ירושלמי, וכן הביא בטור או"ח סי' רפ"ה. 71 למה תרמו.

כפי נדרו אשר ידר בן יעשה על
 תורת נזרו: פ אב וידבר יהוה אל-
 משה לאמר: כג דבר אל-אהרן ואל-
 בניו לאמר כה תברכו את-בני
 ישראל אמור להם: ס כד יברכך

נורה בר מדתבב ידה כפום
 נורה די ידר בן יעבר על
 אוריתא דנורה: כג ומליל י עם
 משה למימר: כג מלל עם אהרן
 ועם בנוהי למימר כדון תברכון
 ית בני ישראל תימרון להון:
 כד יברכין י ומרינן:

כה ינהר
 יתד: כו
 קד שקנ
 על בני

וישמר
 שהנותן
 וכיון שז
 הנאה י
 השומר
 צבנות
 דרשו צ
 לך פניו
 יתן
 יכבוש
 יצרכוכ
 אברב
 חולין מי

(אלך)
 משא"כ
 כעסו ז
 במקדש
 המיוחד
 ישתתף
 בשמי ל
 הכיעווי
 הוכחת
 הוי"ה,
 קצת ו)
 לשון ז

כה.

יאר
 יתן ז
 גו) לז

לקט בהיר

רש"י

מלאת, ואסור לשמות יין עד שיביא כולם (רמב"ן): (מ)
 דוקא שלמים ועולות ולא חטאות ואשמות שאינם תלויים
 בהשג יד שאינם באים בנדבה (ספרי): (מא) פי' מדכתיב
 סוף פסוק על תורת נזרו, שמיאמר הוא, שכבר כתיב מלמד,
 בא לומר, מה שאמרתי שתלוי בהשגת ידו דוקא "על" תורת
 נזרו יותר ממנה ולא פחות (רא"ם): (מב) אמור כמו
 לומר, זכור כמו לזכור, והמדקקים קורין אותו מקור
 במקום זור, שמשמעותו זור, ואינו לשון זור, שהזוי בו
 אמור זכור שמור, והוא לשון עמיד, אבל המקור אינו מקבל
 שום זמן עמיד או עבר יחיד או רבים, ולזה אמר רבינו
 במקום אחר לשון הווה, ולענין משמעות אין חילוק ביניהם,
 וכאילו אמר עליך לומר עליך לזכור או תן לזכור, וכאן לא
 פירש רבינו כלום, לפי שאינו זור גמור, שאינו צריך, שכבר אמר כה תברכו (ג"א): (מג) ולא די לברכס ולומר עליהם
 שיהיו מצורכים, שלא אמר תברך להם, אלא אמור "להם" כאילו אמה מדבר אליהם פנים אל פנים וזה לא יתכן רק אם
 שומעים (ג"א), ואמר "כולם" שומעים וכן הוא בספרי שיהיו כל הקהל שומעין כלומר יאמר בקול גדול שלא רק הקרובים
 לכהן ישמעו, כי פי' להם לכולם (מ"ה): (מד) פי' החול"ם שעל המ"ם היא בוא"ו, שאינו רגיל להיות כן, שכמעט בכל
 המורה חסר הוא, וזה רומז שמהיה אמירה שלימה ותמה, ופי' אנגוריא כלשון יוני עבודה הנעשה באונס, כלומר לא תברכס
 בעבור שכן נעויות ותהיה עליך משא כצידה להפטר ממנו:

ועל מאה שלמים^(מ): כפי נדרו אשר ידור בן
 יעשה. מוסף על תורת נזרו^(מא) (על תורת הנזיר)
 מוסף (מ - ס) ולא יחסר, שאם אמר הריני חיר כי
 חירות על מנת לגלח על ג' בהמות הללו, אין אני
 קורא צו כאשר ידור כן יעשה (מ - ס): (מב) אמור
 להם. כמו (שמות כ"ה) זכור^(מב), שמור (דברי ה' י"ג)
 כלע"ז דושנ"ע: אמור להם. (אליהם) שיהיו כולן
 שומעים^(מב) (ספרי): אמור. מלא^(מב), לא תברכס
 (באנגרי) בחפזן ובצבילות* אלא צבונת וכלצ שלם
 (תנח" - מ"ה) (שתשלוט הצרכה בהם לכך נאמר להם):
 (כד) יברכך. שיתברכו ככסיך (תנח" - ספרי):
 שינוי נשחאות ובהלות.

אור החיים

כג. דבר אל אהרן וגו' לאמר. אמר פעם צ'
 לאמר, אולי כי חש הכתוב לומר
 שאינו אלא רשות תלמוד לומר לאמר כי מלות עשה
 היא לאמריי. עוד ירצה שלא לאהרן ובניו שהיו אז
 צנמצא לצד הוא מזה אלא גם לדורות. עוד נחכוון
 לשון רוממות, לומר כי מזה זו יש צה דבר מלך
 לקיים הדבר, גם יש צה מעלה לכהנים כי הצרכות

מסרם ה' צידם, והוא אומרו דבר וגו' לאמר:
 כד. יברכך ה' וישמרך. הקדים הצרכה ואחר
 כך השמירה^(כד), לומר שילזה ה'
 שמירתו להם לפי ערך הצרכה וגדולתה^(כד). עוד ירצה
 שכל כך תהיה גדולת הצרכה עד שינערך ה'
 לשומרך^(כד). עוד ירצה יצרכך ולא יסוצצ רעה
 מהצרכה כדרך (עקב ח' יצ') פן תאכל ושצעת וגו'^(כד):

אור בהיר

גא) לאמר בכל יום יצרכך וגו' (שע"ח). ובלא "לאמר" היינו אומרים שאם נשא ידיו קיים מזה אבל רשות הוא פי' אין חיוב עליו
 לברך. (כב) וראוי להיות להיפך קודם הרחקת המק ואח"כ הקרבת המועלת שאם חייו אינם שמורים למה הצרכה. (ג) שאמר
 גדול צריך שמירה מעולה יותר מקטן. (ד) שלא יפגעו בן מחמת קנאה. (ה) כמו וישמן יצורין.

בן ידה כפום
בן יעבד על
ומליל י עם
מלל עם אהרן
בדין תברכון
תימרון קהון:
ויסרנה:

יהוה וישמרך: ס כה יאר יהוה | פניו
אלך ויחנך: ס כו ישא יהוה | פניו
אלך וישם לך שלום: ס כז וישמו את
שמי על בני ישראל ואני אברכם: ס

מה יגהר יי שכנתה קותך וירחם
יקך: כו יסב יי אפה קותך וישוי
קך שלום: כז וישוון ית ברכת שמי
על בני ישראל ואנא אברכנן:

רש"י

לקט בהיר

וישמרך. שלא יצאו עליך שודדים^(סו) ליטול ממך,
שהנותן מתנה לעבדו אינו יכול לשומרו מכל אדם,
וכיון שצאים לסטים עליו ונועלים אותה ממנו מה
הנאה יש לו צמתנה זו, אבל הקצ"ה הוא הנותן הוא
השומר (תנח - צמ"ה), (ד"א יברכך צננים וישמרך
צננות שהצננות לריכות שימור), והרצה מדרשים
דרשו צו צספרי: (כה) יאר ה' פניו אליך. יראה
לך פנים שחוקות^(סו) פנים להצבות (סו - סו): ויחנך.
ייתן לך תן (תנח - ספרי): (כו) ישא ה' פניו אליך.
יכבש כעסו^(סו) (סו - סו): (כז) וישמו את שמי.
יברכום צסס המפורש^(סו) (ספרי - סו ע"כ ל"ח): ואני
אברכם. לישראל, ואסכים^(סו) עם הכהנים (ספרי -
חולק מ"ע). ד"א ואני אברכם לכהנים (סו - סו):

מזה שלכאורה היל"ל להפך קודם לשמור מן ההיזק ואח"כ
לברך במועיל וברוח, אלא משום דקודם הברכה פשוט הוא
שארץ שמירה הרגיל, אבל מצרכו שאחר הברכה שיש חשש
מן השודדים יתן לו שמירה מעולה כראוי (אוה"ח), ואין
קושיא, למה א"כ אמר צכ"ף הכינוי, שאם באו שודדים על
ממונו גם הוא בסכנה, ופשוט הוא (ב"ב): (מו) זה פי'
חיבה יאר, שפניו יאירו וישחקו נגדך, בנהירו דלנפין, וכופלו
במלות שונות שחוקות להצבות: (מו) ולא אמר במה יחנך,
ודאי הכוונה שיתן לך תן כלל, וצספרי צ' לשונות, ויחנך
במשאלותיך, כלומר שתמלא תן בעיניו למלאות כל משאלות
לך, ד"א יתן חנך בעיני הבריות, ורבינו סתם, הרי כיון על
צ' ציחד: (מח) ויהיה פי' הכתוב, (ישא) לשון הסרה כמו
(ברא' מ' י"ט) ישא פרעה את ראשך מעליך, (פניו) כעסו
פנים של זעם, כמו (שם ל"ב כ"א) אכפרה פניו במנתה,

אשר ידור בן
על תורת המור)
מר הריני מיר ה'
ת הללו, אין אני
סו): (כג) אמור
למור (דב' ה' י"ג)
יהס) שיהיו כולן
לך, לא תברכס
צכוונה ובלב שלם
לכך נאמר להס):
(תנח - ספרי):

ברכס ולומר עליהם
זה לא יתכן רק אם
ל שלא רק הקרובים
זאת כן, שכמעט בכל
ל, כלומר לא תברכס

צו וגו' לאמר:
יס הברכה ואחר
לומר שילוח ה'
לתי"י). עוד יראה
עד שיטעך ה'
לא יסוצצ רעה
בל ושצעת וגו' יי):

וא פי' אין חיוב עליו
רכה. (ג) שאמר
ן ישורין.

אור החיים

כה. יאר ה' (י) פירוש שלא יהיה מסך המצדיל
בין ישראל לאציהם שצשמים שצזה
יאיר אור שכינתו על ישראל, ויחנך^(י) וגו'. פירוש
יתן לך תן וחניכה^(י), ועיין מה שפירשתי בצפוק

(בראשית ל"ט כ"א) ויהי ה' את יוסף ויט אליו
חסד ויתן חנו וגו':
כו. ישא ה' פניו אליך וגו'.^(י) פירוש אם סובצו
מעשים טד שהצדילו עונותיכם ציניכם

אור בהיר

(ג) למה לא אמר בקיצור יפנה אליך. (ג) ולא אמר במה יחנך. (בח) שתהיה לתן בעיני כל רואך. (ג) הלא כבר אמר יאר

כג דבר אל אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם.

אונקלוס: כד תימרון להון: כאשר תאמרו⁶⁶ להם. יב"ע: כדנא תברכו ית בני ישראל כה תברכו את בני ישראל בפרשם במפרסהון ירחון על דוכנא כהדין לישן כפיהם⁶⁷ על הדוכן בזה הלשון⁶⁸ יאמרו להם. יימרון להון:

7 ← כד יברכך יהוה וישמרך.

יב"ע: יברכינג יי בכל עסקך ויטרינג מן לילי ומזייעי ובני טיהררי ובני צפריי ומזיקי וטלוי: יברכך ה' בכל עסקך⁶⁹ וישמרך משדים ודוחות המצויים בלילה ובצהרים ובבקר ושאר מיני מזיקים⁷⁰.

כה יאר יהוה פניו אליך ויחנך.

אונקלוס: ינהר יי שכניתיה לוחך: יאר ה' שכניתו⁷¹ אליך. יב"ע: ינהר יי סבר אפוי לך כמעסקך באורייתא ויגלי לך טמירן וייחום עלך: יאר ה' סבר פניו לך בעסקך בתורה⁷² ויגלה לך נסתרות וירחם עליך.

כו ישא יהוה פניו אליך וישם לך שלום.

אונקלוס: יסב יי אפיה לוחך: יהפוך⁷³ ה' פניו אליך. יב"ע: יסבר יי סבר אפוי לך בצלותך וישוי עלך שלם בכל תחומך: ישא ה' סבר פניו לך בתפלתך⁷⁴ וישם עליך שלום בכל תחומך⁷⁵.

כז ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם.

אונקלוס: וישוון ית ברכת שמי: ושמו את ברכת שמי. יב"ע: ואנא במימרי אברכינון: ואני במאמרי אברכם.

66 בתוסי' מנחות דף מ"ד ע"א ד"ה כל כהן, דייקו מלשון התרגום כאן דוקא כשאומרים לו לכהן עלה חייב לעלות.

67 סוטה דף ל"ח ע"א. 68 בלשון הקדש, סוטה שם. ואולי כוונתו עוד שיהיה בלשון המקרא דוקא, ולכן הביא יב"ע תחילה את פסוקי הברכות ככתוב, כי האמירה צריכה להיות כך, ואח"כ מפרש יב"ע ענין הברכות.

69 רש"י. 70 עיין מד"ר.

71 כר' נתן בספרי. 72 כדרשה אחרת בספרי שם. ועיין מד"ר.

73 שם. גירסא אחרת יקבל, ופירושו ג"כ יכוון. 74 מד"ר שם אות י"ד. 75 שם אות ט"ז.

ז א ויהי ב ואת כל כי

יב"ע: והוה משה למקמא תוב:

ב ויקריבו העמדים ע

יב"ע: וקרי הינון דמתו מניניא:

ג ויביאו ז על שני ה

אונקלוס: ט יב"ע: שית ולא צבא מי קדם משכנא ירושלמי:

ה קח מאו איש כפי

יב"ע: קב סדורא ותו פולחן משנ

76 רש"י.

77 עיין לעי

אמרכל ויש

79 אלה ש

רש"י.

80 רש"י.

82 הכוונה

פסוק ב', ז

כאמון רבי יגומה אטיזר צבי

ואם-כן יש בידה גם זים נגד זרעו של עשו, מן — בנו של עשו הצרכו לאסתר, שהיתה, והו ש'אמר הקדוש-אמרתם יתומים היינו, מר שתמה זכות אבות, תהיה אסתר, שעל ידי ב ואם, תנצח להמן.

מגלה בעונותינו הרבים אל בכבוד אב ואם, אי הרבים עולם הפוך, גים שלא יכעסו עליהם, שראוי לנהג בהם כבוד זי, כי זו היתה ההצלה יתהפך, אם לא ישלחו ז כפי הראוי, או שירבה ה, הלא יכעס על אביו או יבוא בפנים וזעפות בר בית ישראל, הלא יד המקום, ואיך יפגעו יצד קצת ממון.

שית רבה צמ, ב) אין זרעו יפל אלא ביד זרעה של אמרנו פעמים רבות על ידי זה יבינו כמה והוא כי עשו יש לו איך יתכן כבוד ששלח להרגו, והלא היה צער במיתת בנו אשר ברכו ס'כן איך היה לבנו על צערו ואכלו ויגונו, הרג אחיו, והו שצוותה מחמם אחיד יעקב בעונותינו הרבים גם

שבטי זה לא עמדו בזה, ומכרו יוסף ואמרו לאביהם טרף טרף יוסף, ולא חסו על צערו ואכלו, אך יוסף ובנימין לא היתה ידיהם בפעל הזה, ולכך אין עשו נופל אלא ביד זרעה של רחל, כי למולם אין לו זכות כבוד כמו שכתבתי לעיל.

אמנם עוד זכות יש לעמלק, כאשר גם בן פעמים רבות אמרתי בדרושים הקודמים, הוא מצד אמו, כי אמרו (סנהדרין צט) כי תמנע היתה בת מלכים, ובקשה להתגיר, ולא קבלה יעקב, ונעשתה פילגש לעשו, ומזה העין צין עמלק, סילון ממאיר לבית יעקב, אך ידוע מה שכתוב במדרש על יהודה, למוד אותו שבט לקבל גרים: יהודה — שוע ותמר, ובעזו — רות, ושלמה — נעמה העמונית, ומהם יצא כל זרע בית דוד, וגואל האחרון אם ירצה ה', ואם-כן יהודה תקן חטא תמנע, כי הוא קבל גרים וקרבן לכנפי השכינה, ואם-כן נגד המן שבא מכח האב עשו זכות כבוד, ומכח האם תמנע, ולעמת זה במכנן בא מרדכי מצד האב בנימין, שמכניע כבודו של אב כנ"ל, ומחמת אמו אף אמו מיהודה שמקרבת גרים, ולכך במכנן אמרו אמו מיהודה ואביו מבנימין.

ולכך כפי מה שכתוב במדרש, ושם באוני יהושע כי מזה אמהה את זכר עמלק, ראוי היה שיהושע יכרית עמלק, ולכך שים באוני יהושע, אלא שגם החטא, אבל יהושע חשב שהוא יזכה להכרית זרעו של עמלק ולו יאתה, היותו מזרעה של רחל ומשבט אפרים, רק בשביל תמנע, לכך תקן יהושע זה ולקח רחב הזונה, דאיגרה ונסבה יהושע פגודע (מגלה יד), וכן היה מרדכי, בשביל כך לא

היה משלח אסתר למרחקים לבל תלקח לבית אחשוורוש, כמו שכתבו כל המפרשים בתימה על מרדכי, ועין מנות הלוי, כי ידע כי יעקב נענש שלא השיא דינה לעשו והיתה מישרתו, ותמורתו לקח תמנע, ולכך נוצר עמלק שונא ישראל, ולכך הניח לאסתר ליקח אותה, כדי שתהיה מישרתו, וכן היה, ולכך רבים מעמי הארץ מתיהדים, והם גרי מרדכי ואסתר, כי בזה נתקן חטא תמנע, ולכך הכניעו שרו של עמלק למאד מאד.

והנה העקר ללמד ממושה ומרדכי ואסתר הצדיקים, מבלי להחניף לרשע, כאשר מרדכי לא יכרע, והוא המצרי שהרג משה, והוא המן שהיה נעבד והיה עבודה זרה גמורה, והו אמרם (חלון קלט) המן מן התורה מנין, שנאמר המן העין וכו', ולכאורה אין לו מוכן כלל, אבל כפי מה שכתב יוסף בן גוריון לרומים, וכן ידיתה אלכסנדרני בספרו לרומים, קראהו פילגוש בספרו המתאר מעבודת נבטים, אשר שם המן הוא שם עבודה זרה, ולכך קראו המן על שם עבודה זרה אחד מצורות הפוכים כפי צורתם בעבודתם, וזאת הצורה חקק בבגדיו, ולכך מרדכי לא יכרע, ואמרו נעבד כהמן והוא שם עבודה זרה, ולכך אין שם במגלה כלל, הואיל שנופר בתוכו פעמים הרבה המן, ואין ראוי להזכיר בו השם הקדוש.

ואמרינן בנמרא (סנהדרין סג) דאסור להזכיר שם עבודה זרה, חוץ שם עבודה זרה הכתובה בתורה יש להזכירו, והטעם מבאר בזהר כי יש להם צד קדשה, והם מספרא דטוב ורע, ועין הדעת אשר מתהפך מרע לטוב ומטוב

לרע, והוא להטת החרב המתהפכת, מה שאין כן שאר שמות עבודה זרה, הם כלם רע אבות הטמאה, ולכך מטמאים הפה והלשון.

וזהו פגנת הגמרא (ברכות ח.) לעולם יקרא אדם שנים מקרא ואחד תרגום, ואפלו עטרות ודיבון, פרש רש"י שאין להם תרגום. והקשו התוספות למה נקט אלו שיש להם תרגום ירושלמי, ולא נקט שאר מקומות שאין להם תרגום כלל. ונראה דתרגום ירושלמי מפרש ית מלבשתא וית מכללתא, ויש להבין מה שייכם של שמות הללו.

אבל הענין מוכן, כי פרש רש"י (במדבר יט, יט) מוסבות שם, כי הגויים היו קורים לעריהם על שם עבודה זרה, וכשנכבשו ישראל, הסבו שמם לשמות אחרים, וזה היה גם כן עטרות ודיבון, כי מקדם היה שמם מלבשתא ומכללתא והם שמות עבודה זרה, וכשנכבשו בידי ישראל הסבו שמם עטרות ודיבון, וזהו פגנת הגמרא, דסלקא דעתא דהך תרגום לא לקרי, דאיך יהיה נקרא ונזכירו שם עבודה זרה, ולכך אמרו דמכל מקום חייב לקרותו, דכיון דנקבע בתרגום, שמע מינה דמכלה בידם דשמות הללו יש צד להזכירם, ויש בהם חלק מה מקדשה, וזהו אמת לאמתה.

וזהו השאלה גם כן המן מהתורה מנין אנה נזכר שם עבודה זרה זו בתורה עד שמתר להזכירו בשם, ועל זה השיב המן הענין, כי הוא נאחו בעין הדעת טוב ורע, וזה המן הענין וגו', ולכך היותו טוב ורע, מתר לקרותו כנ"ל.

ובאמת בכל עמלק יש טוב ורע, כמו שאמרו (לקיט ראובני סוף בשלח)

ע"ם ק"ל אותיות עמלק, ע"ם בקדשה, והוא ראשית גוים, אבל ק"ל בטמאה, והקול נשמע בית פרעה, קלים היו רודפינו, סמל הקנאה סמל גימטריא ק"ל, ולכך אחריתו עדי אובד, וכן המן, אותיות מ"ה בקדשה, אבל נז"ן פשוטה הוא נחש כרוך בעקבי נחש בריח, ולכך אחריתו עדי אובד, ולכך אחריתו נתלה על העץ חמשים אמה, ולכך מבני בניו של המן למדו תורה ברבים (בבב"ב י"ג ע"ג שם), כי היה כלול טוב ורע, והטוב שנפרד ממנו נתגירו. ולהיות כי שרשי עץ הדעת גפן היה, ולכך כל ענינו היה להכשיל לישראל — כמעשה נחש לחנה ואדם — בינו, ולכך עשה משתה לישראל להשקותם יין חמת תנינים, ונלכדו על ידי כן בגנות, כאשר נעשה לחנה עם נחש, וגם המלך והמן ישבו לשחות, הכל בינו.

וזהו בני ואחי, הזהרו מסתם יינם, ואל יהיה עון זה קל בעיניכם, כלומר סתם יינם, כי כל השוטה סתם יינם, אין יוצא מהעולם עד שיבעל ארמית, כי ארסו ארם נחש, וכל העולם כלו דומה למישור בפניו, וטוב לאדם שישמר עצמו ויסבל צמא ביותר עד דכדוכי נפש, משישתה חם וחלילה סתם יינם, וכמה פעמים הזהרת, כאשר הארכתו בדרוש הקודם, שלא לשחות יין אפלו חתום בחותם ישראל, כי בעונותינו הרבים המזכירים יש להם חותם ישראל, וכמה ישראל שאבדו חותמם ומצאום נכרים, ולא ישתו רק כשישראל החותם יין כותב, אני פלוני חתמתי יין ביום פלוני, וכן יהיה תמיד, וזה קל לעשות, והעובר על זה, הוא שוטה סתם יינם גמור בברור, ואין לך מעביר צלם

אלה
נבי
לבם
משה
טוב
נאני
המל
ישך
ולא
אמו
בפכ
נני
לוי
שא
פלו
מל
ועז
רב
עז
שג
אה
סר
על
דק
סר
דל
אי
כנ
שני
דק
שו

תמו אגרות אורח חיים משה

המצוי טובא לכל אדם, וגם עיינתי בספר האשכול שאיני רואה משמעות דכתב מדשתקו רבוואתא ש"מ דס"ל דעד שתהא כתובה אשורית לא קאי אלא אם הלשון עברית, כוונתו לה"ק, ואם הלשון בלעז גם הכתב הוא בלעז, שאפשר לפרש לשון זה בכל כתב לעז ולא דוקא כתב אותה האומה, ואם כוונתו לנחל אשכול הרי הביא זה מהתי"ט שיהא הכתב כלשון ואם לשון גיפטיית צדיך להיות הכתב גיפטיית ונמצא שאין זה דעת עצמו אלא דעת התי"ט ורוצה לפרש זה באשכול, אבל לא משמע זה באשכול דיש לפרש באשכול גם כהב"ן. עכ"פ מצינו מחלוקת בזה וצדיך להבין טעם מחלוקתם.

ונראה דהוא אם שייך לחלק בין צורת האותיות שיש חלוקים בין אומה לאומה, להחשיב כל כתב להלשון שקבעו אותה האומה, דאף דכל לשון הוא בחשיבות לשון מצד הסכמת כל אומה ואומה כדאיתא בר"ן דיש נדרים, וכמו כן אפשר הוא גם בהסכמת האומה לחשיבות כתב, ומוכרחין לומר כן לרמב"ם דמחלק בין רושם לכותב אותיות דכותב הוא אב ורושם הוא תולדה, עיין בפה"מ פ' הבונה שמפרש הרמב"ם במחלוקת ד' יוסי כת"ק ופסק כת"ק שכותב הוא אב ורושם הוא תולדה כדאיתא במ"מ פ"א משבת הי"ז, ונקט שם בה"י בכותב שהוא האב דבכל כתב חייב אלמא דגם בכתב דכל אומה הוא כותב ממש שהוא גם בחשיבות האב ככתב אשורית, שלכן יש מקום לומר דמועילה הסכמת כל אומה ואומה להחשיב כתב זה ללשון זה ושייך הכתב של כל אומה ואומה רק ללשון זה שהסכימו לכתוב לשון זה, וזהו סברת השיטה שדאה הבי"י ושכן סובר התי"ט מצד הקרא ככתבם וכלשונם שיהא הכתב דוקא להלשון שהסכימה אומה בעלת לשון זה שיכתבו בצורת אותיות אלו, ולא בכתב שליכא הסכמה מבעלת הלשון שיכתבו כן, וע"ז פליג הבי"י וכתב שאין זה כלום משום דאף דהסכמת כל אומה ואומה עושה לחשיבות כתב, אבל אין הסכמתם כלום ליחד שללשון זה יהיה דוקא כתב זה ולא אחר, ודרשינן מכתבם וכלשונם שיהיה כשר גם בכתבם של האומות שהסכימו שיתחשב זה לכתב אבל כל הכתבים של כל האומות כולן שוין שללועזים כשר באיזה כתב שיהיה אם אך יכול לקרות אותו הכתב שנכתב בהו הלשון שמבין אף שאינו הכתב שייחדו ללשון זה.

אבל עכ"פ חזינן מהתי"ט דסובר שכל כתב מיוחד דק ללשון מיוחד אינו כשר כשנכתב בכתב אחר שאינו מיוחד שלכן למה שבארתי ליכא מאן דפליג עליו בסברא זו ורק משום שכל הכתבים שוין

דיחוד של האומות אינו כלום פליג הבי"י, וא"כ בל"ק שהתורה קבעה ללשון זה כתב דהוא כתב אשורית לא שייכין כל הכתבים שהם רק מהסכמת האומות ללה"ק, וכיון שהתורה אמרה ככתבם וכלשונם שמפרש התי"ט שיהיה הכתב מיוחד להלשון הוא דוקא כתב אשורית, ויודו כו"ע בזה להתי"ט שקביעות התורה הוא ודאי קביעות.

והנה להרמ"א בשם אר"ז סימן ש"ו סעיף י"א שכתב שלהם אינו בחשיבות כתב כלל ואינו אסור רק מדרבנן וגרע אף מרושם, והוא דלא כרמב"ם דכתב המג"א בסימן ש"מ סק"י, שלפ"ז הוי כעל פה ממש משום דסובר דהסכמת האומות לחשיבות כתב אינו כלום אלא שהם סימנים בעלמא איך לקרא בע"פ לא שייך להכשיר בלה"ק בכתב האומות, דהא לפ"ז צדיך לומר שהיתה תקנה מיוחדת ללועזים, אם גם הוא סובר דיוצאין הלועזים גם בכתב האומות, אף שהיה מסתבר יותר לומר דאין יוצאין אלא כשכתובה בכתב אשורית אך בלשון הלעז כדסבדי החולקין, אבל הרמ"א שהוא סובר כהאר"ז ומ"מ סובר שיוצא הלועז גם בכתב לעז אף שלדידיה הוא כקראה בע"פ, וא"כ הוא תקנה מיוחדת שאף שהוא כבע"פ עדיף מבע"פ ממש ויוצא בהקריאה, ולכן בלה"ק שלא מצוי שידע הלשון ולא יוכל לקרא האותיות ודאי לא תיקנו תקנה חדשה שיוצא בכתובה כזו שיש לה דין בע"פ שהוא נגד עצם הדין דקראה בע"פ לא יצא וכדמצינו בכמה דוכתי שבדבר דלא שכיחא לא גזרו רבנן ולא תיקנו רבנן, כ"ש הכא שהוא תקנה להכשיר דבר הפסול שלא יתקנו כשהצורך לזה הוא לא שכיחא, אך שיטת הרמ"א תמוה ודחוייה מדינא לדוב הפוסקים דדאי כתב עכו"ם הוא בדין כתב לחייב על כתיבת כל אומה ואומה, ובכשרות המגילה בלה"ק נמי הוא דוקא בכתב אשורית כדלעיל.

7 ובענין קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, ודאי מחוייבין לבטא האזכרות כפי לשון התרגום ובלא זה לא יצא, דהא אף עטרות ודיבון צריך לומר גם פעם שלישי כשאמר תרגום וה"ה אפילו תיבה אחת אין לו להחסיד בתרגום וכ"ש שבלא האזכרות אינו כלום, ומה שאיתא במס' סופרים פי"ד הט"ו דבראשו מגולה אינו פורס את שמע משום דאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו בין כך ובין כך מתרגם אבל אינו קורא בתורה, אם קאי גם על ראשו מגולה צדיך לומר דמכיון שאין זה איסור ממש כדאיתא בהגר"א אר"ח סימן ח' סעיף ב', לא החמירו אלא שלא לפרוס על שמע ואולי בכל ברכה דכן משמע מהגר"א שם לי"א זה דמס' סופרים, אבל